Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДЭЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

...нинай 1921 оной ...21-нээ гарана. | № 203 (18526) | 1990 оной сентябриин 4, вторник | Сэн 3 мүн.

КРЕМЛЬДЭ

...дэзгдэһэнэй ёһоор, ...30–31-дэ СССР-эй ...М. С. Горбачевой ...доро Федерацин ...олон СССР-эй Пре- ...соведэй хамтын засе- ...жо үнгэрбэ. Тэрээн- ...республиканууудай ...алтад, союзна правн- ...гэшүүд, автономито ...ууудай, профсою- ...канууудай академиин ...ад, хүдэлмэришэдэй ...адаһан байна.

...дээрэ шүүмжэлхы ...харааг бодолтой- ...доторхи оршон бай- ...үзэгдэһэн, Союзна ...элгэтэй болон дэл- ...жэн оролготой хол- ...удалнууд, мүн тэрэ- ...цествые мүнөө һанаа- ...байгаа, тэрэнэй со- ...далда ба арад зо- ...бодолдо нүлөөлжэ ...шолуулашагүй шуха- ...нууд зүбшэн хэлсэг- ...айха юм. Хэдэ хэдэн ...удаар элдэб ондоо ...нууд хэлэгдэз. ...уха, нюур сахихагүй, ...уй үгэ буляалдаан бо- ...номикодошье, мүн по- ...жабайдалдашье то- ...горитой кризисэй ...тэй мүнөөнэй ор- ...лда залан сэхэ сэг- ...үгөө. Шэлжэн орол- ...айлашагүй эрхэ бай- ...үндэһэтэй хангалтагүй ...үзэгдэлнүүд бухы ша- ...эндүүнүүд болон ...хар, экономическа та- ...ушар ёһо мэдэхэгүй ...вар, политическэ та- ...олбосорсогүй ябада- ...ашье мудхаагдана гэ- ...элгэдэб.

...ю доторхи хангалта- ...үзэгдэлнүүдые, илан- ...иально-экономическа ...ба жэлэшадай ажа- ...ам хэмжээндэ хэбаа- ...нүүдые усадхаха та- ...барилгын зургаануу- ...ябуулгаар сэдьхэлээ ...байhанаа заседанида ...ша элирхэйлээ. Хүтэл- ...тубэй болон нютагай ...хадаа боложо байгаа ...нүүдые экономическа ...гэргаахай талаар хү- ...ээ өөһэдыngөө эрхэ тү- ...нүүдые энэ зорилгоор ...гүй, тэдээнһээ гэдэгдэ- ...Бухы шатын хүтэлбэ- ...байгуулалтануудай элдэб- ...рилгдаа миин байлга, ...о ябуулга, шэнэ эко- ...харилсаануудые бү- ...бэ мэдэжэ байгаад гү, ...онгүй гү эсэргүүсэлгэ ...ан буса ябадал үргэд- ...үйлэдбэри дээрэ жу- ...юрын гуримай муу- ...хүргэнэ, Ажал хэрэг ...шадахагүй байһа- ...аруулхын тула энэ-

мнай демократизациин ябуулгануудһаа эхитэй гэжэ зарим хүтэлбэрилэгшэдэй хэлэхэ һэдэлгэнүүд үндэһөөрөө буруу байна бшуу. Энэмнэй гол түлэб юумэ мэдэхэгүй байһанай, олон хүтэлбэрилэгшэдэй шэнэ эрхэ байдалда хүдэлжэ шадахагүй байһанай, хүнүүдэй үүсхэл, хубилган шэнэдхэлгээр һэргээгдэһэн тэдэнэй политическэ эдэбхи болон эршэ хүсые хэрэглэжэ шадахагүй байһанай гэршэ болоно ха юм. Демократиин түйлалтануудые сахин хамгаалхын, тэдэниие саашань дэбшуулхын тула бидэндэ хэээ хэээнэйхиһээ эмхидхэл, журам, харюусалга тон хэрэгтэй болоод байна. Энэмнай ороной бүхы эрхэтэдтэ хэбаатай.

Заседанида хабаадагшад экономическэ ба социально-политическэ оршон байдалые тогтууритай болгохо талаар мүнөө үедэ хойшолуулашагүй эрид шууд, зүбшэгдэһэн хэлсээнүүд хэрэгтэй гэһэн нэгэн ниитэ һаналтай байбад. Энэмнай дэлгүүртэ шэлжэн орохо, хаа хаанагүй гүрэнэй журам ба хуули ёһо бэхижүүлхэ талаар эдэбхитэй хүдэлмэри ябуулха эрилтэ табина. Һанал бодолсо эндэ андалдалга ба гол шухала асуудалнуудаар бэе бэеэ ойлгоһон ушар гуримшуулагдадаг дэлгүүрэй экономикодо шэлжэн орохо программа дээрэ хүдэлмэриие ойрын сагта түгэсхэхэ арга боломжо нээжэ үгөө.

СССР дотор дэлгүүрэй харилсаануудта шэлжэн оролго хадаа гансал ниитэ союзна дэлгүүрэй хэмжээн соо, экономическа нэгэн ниитэ, һаһанһаа абтажа байгуулагдаһан элдэб хаалтанууд болон хорилтонуудһаа сүлөө, ажахын байгуулалтануудай сүлөөтэйгөөр, һүбэлгэн бэрхээр ажал ябуулха эрхэ байдал хангамаар оршон дайда байгуулгын хэмжээн соо бэелүүлэгдэжэ болохо гэжэ нэгэн һаналтайгаар ойлгогдоһон байна. Арадай ажахын байгуулалтын нэгэдэлгые һандаргааха гээшэ бүрин эрхэтэ союзна республикануудай аша туһануудта харюусанагүй ха юм. Гэхэтэй хамта ниитэ союзна байгуулалтын шанараараа шэнэ шэнжэ хадаа союзна республикануудай экономическа бүрин эрхые сэхэ, ямаршье хизаарлалгагүйгөөр элирхэйлхэ ёһотой. Тэрэ республиканскэ ба союзна хүтэлбэрилгын эрхэ, уялгануудые ашаг үрэтэйгөөр амяарлалгада үндэһэлһэн байха ёһотой. Ушар иимэһээ өөһэдынгөө газар дайдын экономическа хүгжэлтын түлөө республиканууудай харюусалга хэмжээлэшэгүйгөөр ургаха байна.

Тогтонижоһон бодото байдалые хараада абан, Союзай экономическа хүгжэлтэ тэрээндэ ородог гүрэнүүдэй бүрин эрхэтэ байдалые, тэрэшэлэн ниитэ союзна дэлгүүрые байгуулгын ба ажал ябуулгын нэгэн ниитэ гол ёһонуудые тоонгүйгөөр түйлагдажа болохогүй. Имагтал иимэ таһаршагүй нэгэдэл хадаа шэнэ Союзна хэлсээнэй экономическа хараа бодолой үндэһэ һуури болохо ёһотой гэһэн һаналаа Федерациин соведэй болон СССР-эй Президентын соведэй хамтын заседанида хабаадагшад мэдүүлбэ.

Эрэнһээ уламжалан эрдэмтэдэй, мэргэжэлтэдэй, бодото хүдэлмэрилэгшэдэй бэлдэһэн материалнууд тон гүнзэгыгөөр зүбшэн хэлсэгдэһэн байна. Кризисэй үзэгдэлнүүдые залан шууд дабалга хадаа ойрын сагта дэлгүүрэй инфраструктура байгуулха, экономикын гол хүсэн болохо предприятинууд болон ажал эрхилэгшэдые ажахы эрхилхэ шэнэ гол ёһонуудта оруулха, ажалшадые социальна талаһаа найдамтайгаар хамгаалга хэнгаха хэмжээнүүдэй бүхэли комплекс бэелүүлхэ эрилтэ табина гэһэн тобшололые заседанида хабаадагшад бултадаа зүбшөөһэн байна. Экономико, мүнгэн һан, хэрэглэмжын дэлгүүр тогтууритай болгохо асуудалда онсо анхарал хандуулагдаа.

Заседани дээрэ үгэ хэлэгшэдэй онсолон тэмдэглэһэнэй ёһоор, эдэ гол ёһонуудые залан шууд бэелүүлгэ хадаа зүбшэгдэмэл мүнгэн һангайурьһаламжын, галютна болон налогой политикые бэелүүлхэ эрилтэ табина. Түс политика түхэригэй худалдажа абаха арга хүсые бэхижүүлгэдэ, ниитэ союзна дэлгүүр хамгаалха хэмжээнүүдтэ, обороны, энергетикын, транспортын талаар хүсэл оролдоогоёо нэгэдүүлгэдэ шэглүүлэгдэһэн байха ёһотой. Мүн тэрэшэлэн энэ политика гадаадын политикын ба экологическа аюулгүй байдалай холын хараагай зорилгонуудые зохёон табилгада, гэзгдэнги районуудай хүгжэлтэдэ туһа хүргэлэдэ, онсо шахардуу оршон байдалда аюулай болон һандралай хойшолонгуудые усадхаха талаар хамтын ажал ябуулганууудта, уголовно ба ажахын гэмтэ ябуулганууудтай тэмсэхэ талаар, мүн тэрэшэлэн шэнэ экономическа эрхэ байдалай, общество дотоорхи бодото оршон байдалай баадхаһан бусад олон асуудалнуудые шиидхэлгэдэ хүсэ шадалаа нэгэдүүлгэдэ эрюулагдаха ушартай. Дэлгүүрэй оно ерганууудта шэлжэн оролгын ябуулганууудые хойшолуулжа, энэ ябадалые удаарууулжа болохогүй ушар онсолон тэмдэглэгдэһэн байна. Сагай нөөсэ дууһаад байна.

Эндэ болоһон һанал бодолоо андалдалгые хараада абажа, программын проектые неделиин болзор соо хүсэндэнь хүргэжэ, республиканууудай Верховно Соведүүдэй болон СССР-эй Верховно Соведэй үзэмжэдэ тэрэниие табиха гэжэ зүблөөндэ хабаадагшад үгэеэ ойлголсоо.

Экономическа оршон байдалые зүбшэн хэлсэхэдээ, тэрэниие тогтууритай болголго политическэ оршон байдалые гуримшуулгатай сэхэ холбоотой гэжэ СССР-эй Президент, заседанида хабаадагшад онсолон тэмдэглээ. Демократизациин һайн ушар ябуулганууудые ажалай ба гүйсэдхэлгын журамай муудалгаар, транспортын холбоонуудые хүсөөр тогтоохо талаар хуулида харша ябуулганууудаар, худалдаа наймаанай эгээл муу хүдэлмэриин хэмжээгээр, гэмтэ ябуулганууудай үргэдэлгөөр ба бусад һандаргахы ябуулганууудаар һүжэрөөжэ болохогүй.

Хубилган шэнэдхэлгын ябуулганууудай үедэ бэелүүлэгдэдэг реформонуудые гүнзэгырүүлгэ хадаа хуули ёһоной нормонуудые шэнэлэлгэтэй нэгэн доро бэелүүлэгдэнэ гэжэ тэмдэглэгдээ. Тэрээнгүйгөөр шэнэ экономическа эрхэ байдалшье, политическэ шэнэ байгуулалтанууудшье бүридхэжэ шадахагүй. Гэбэшье энэ хүдэлмэри хуули ёһоной ба политическэ таарууу зохид эрхэ байдалда хэгдэхэ, хуули ёһо бэхижүүлгэдэ туһа хүргэхэ ёһотой. Бидэ хубилган шэнэдхэлгые хубисхал гэжэ дүүрэн үндэһэ баримтатайгаар нэрлэнэбди. Харин энэмнэй хуули ёһоной хэмжээн соо байгууламжын талаар гүнзэгы олон реформонуудые дамжан бэелүүлэгдэдэг амгалан тайбан байдалай хубисхал мүн болоно.

Бүхы тушаалта хүнүүдэй ба эрхэтэдэй ниитын гурим наринаар сахилга, ажалай, гүрэнэй ба мүнгэн һангай журам бэхижүүлгэ, кадрнуудай харюусалга дээшэлүүлгэ хангаха үг зорилготой зүбшэгдэмэл хэмжээнүүдые ойрын сагта абаха гэжэ үгэеэ ойлголсоо.

Продукци эльгээхэ уялганууудай журам, худалдаа наймаанда гурим тогтоолго, орон дотор хуули ёһо бэхижүүлгэ, ургаса хуряалга, хүдөө ажахын продукци гээлгын түлөө харюусалга дээшэлүүлгэ болон бусад зарим асуудалнуудай талаар СССР-эй Президентын захиралтанууд ба хуулинууудые дүүргэлгын хойноһоо эдэбхитэй хиналтын бүлэгүүдые байгуулхада таарамжатай гэжэ тоологдоо.

Хэрбээ продукци эльгээлгын, хоорондохи хэлсээтэ уялганууудай журам хангагдаагүй һаа, экономико тогтууритай болохогүй гээд республиканууудай түлөөлэгшэд зүбшөөһэн байна.

Заседани дээрэ Союзна хэлсээ бэлдэхэ талаар союзна республиканууудай түлөөлэгшэдтэй хүдэлмэриин бүлэгэй үнгэргэһэн зүбшэлгэнүүдэй үрэ дүнгүүд тухай Р. Н. Нишановай мэдээсэл шагнагдаһан байна. Хэгдэһэн хүдэлмэриин удха шанарые һайн гэжэ тэмдэглэхэ зуураа, заседанида хабаадагшад шэнэ Союзна хэлсээ зохёон найруулха талаар бэлэдхэлэй комитет бүридүүлхэ гэжэ үгэеэ ойлголсоһон байна. Тэрэнэй бүридэлдэ тэдэнэй гүрэнэй дээдэ тушаалта хүнүүдэй толгойлһон республиканууудай делегацинууд оролго, СССР-эй Президент, СССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ хабаадаха юм. Тэрэнэй хүдэлмэриие байгша оной сентябриин тэн багта эхилхэ гэжэ хэлсэгдээ. Тиихэдээ элдэб хараа бодолнууд ба хандалганууудые али болохоор хараада абаһанай үндэһөөр, манай олон национальна гүрэнэй бүхы арадуудай аша туһануудта тэрэниие ябуулхэ гэжэ үгэеэ ойлголсоо.

Хэгдэһэн хүдэлмэриин үрэ дүнгүүдые согсолходоо, эндэ болоһон ехэ хөөрэлдөөн мүнөөнэй орёо бэрхэшээлтэй оршон байдалда кризисые дабаха гол шухала асуудалнуудаар ниитэ нэгэн һаналтай бололгодо туһа хүргөө гэжэ зүблөөндэ хабаадагшад сэдьхэлээ ханангаар тэмдэглэһэн байна. Бүхы республиканууудай болон түбэй засагай гансал нэгэн адли ябуулга хээ һаа, тогтууригүй болгохо, түгшүүрилтэ байдал һүжэрөөхэ гэһэн ямаршье һэдэлгэнүүдтэ эсэргүүгээр нэгэн ниитэ бодолтойгоор ажал ябуулха гэһэн хамтын хүсэл эрмэлзэлтэй байгаа һаа, энэмнай бэелүүлэгдэжэ болохо гэжэ онсолон тэмдэглэгдэһэн байна.

Мүнөө, хэээ хэээнэйхиһээ, арад зондо һанал нэгэтэй, хатуу шанга байлга, хубилган шэнэдхэлгын хубисхалта хэрэгые хамтаараа үргэлжэлүүлхэ, бэрхэшээл түбэгүүдые дабаха эрхэ байдал хангаха, реформонуудые саашань гүнзэгырүүлхэ талаар эрид шиидэнги байлга хэрэгтэй болоод байна. Мүнөө иимэ үгэеэ ойлголсолгын эрхэ нүхэсэл бии болоо, тэрэниие гүйсэд дүүрэнээр бэелүүлхэ гээшэ шухала болоно. Ондоо арга зам байхагүй. Ороноо шанарай талаар эршэтэ хүгжэлтын харгы зэмда гаргаха, общественые, коллективүүдые болон хүниие иимэ хүгжэлтэдэ урмашуулха аша үрэтэй гурим байгуулха ондоо зам байхагүй.

(ТАСС).

РСФСР-эй КОНСТИТУЦИОННО КОМИССИИН ЗАСЕДАНИ

Августын 31-дэ РСФСР-эй Конституционно комиссиин хоёрдохи пленарна заседани болобо. Тэрэ Россин Федерациин шэнэ Конституциин байгууламжа болон гол ёһонуудые, мүн тэрэниие баталалгын онол арганууудые зүбшэн хэлсэлгэдэ зорюулагдаһан байна.

Конституционно комиссиин түрүүлэгшэ, РСФСР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ Б. Н. Ельцин заседаниие хүтэлөө.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшын захиралтаар 31 депутадай болон уригдаһан 8 экспертын бүридэлтэйгөөр байгуулагдаһан комиссиин хүдэлмэриин бүлэгэй тоосоон шагнагдаба. Хүдэлмэриин бүлэгэй дурадхагдаһан материалнууд бүхы дээрээ нилээд үндэрөөр сэгнэгдэбэ, гэбэшье Конституциин гол ёһонуудайшье, тус тус бүлэгүүдэй проектнүүдэйшье талаар илгаатай һанамжанууд хэлэгдээ.

Конституци баталан абалгын онол арганууудай, тэрэ тоодо Конституциин гол хараа бодолнууудай талаар референдум эмхидхэлгын талаар удха түгэс үгэ буляалдаан болоо.

Үгэ буляалдаанай дүнгүүдые Б. Н. Ельцин согсолоо. РСФСР-эй Конституционно комиссиин подкомиссинууудай, хүдэлмэриин бүлэгэй болон экспертнүүдэй бүлэгэй дүүргэһэн асари ехэ хүдэлмэриие бодотоор сэгнэхэ, дэмжэхэ хэрэгтэй гэжэ тэрэ онсо тэмдэглээ. Дурадхагдаһан хараа бодолнуудта ондо ондоо сэгнэлтэнүүд үгтэбэшье, ерээдүйн Конституциин һонирхолтой үндэһэ һууринь даб дээрэ харагдана.

Хэлэгдэһэн ажаглалтанууудые хараада абалсан, энэ хүдэлмэриие үргэлжэлүүлхэ шухала. Октябриин хахадта — Россин Федерациин шэнэ Конституциин проектые гол түлэб бэлэн болгохо гэжэ дурадхагдаба. Тэрээнтэй хамта РСФСР-эй Арадай депутадуудай съезд дээрэ зүбшэн хэлсэхын тула шэнэ Конституциин хараа бодолнуудай удхаараа гүнзэгы вариантые бэлдэхэ хэрэгтэй.

Референдум үнгэргэлгэдэ бэлэн байха хэрэгтэй гэжэ РСФСР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ хэлэбэ. Энэ зорилгоор Конституциин асуудалнуудаар референдум яагаад үнгэргэхэ ябадалые бодомжолон үзэлгые үргэлжэлүүлхэ.

РСФСР-эй шэнэ Конституциин эрхим проект шэлэхэ ниитын конкурс соносхохо тухай болон Конституционно комиссиин орган болохо «Конституционный вестник» гэһэн удаа удаагаар гарадаг бюллетень хэблэхэ гэлсэбэ.

(ТАСС).

ГАЗЕТЭ, ЖУРНАЛНУУДТА ЗАХИЛ ЭХИЛБЭ

ХҮНДЭТЭ УНШАГШАД! Гуримшуулагдадаг дэлгүүрэй экономикын нэбтэрүүлэгдэжэ үрдеэгүй байхада, манай ороной хэблэл түрүүшынь шанга шалгалта гараха заяатай байба гээшэ. Юуб гэхэдэ, ерэхэ жэлэй саарһанай үнэ сэн нилээд ехээр дээшэлүүлэгдэхээр хараалагдаба, газетэ болон журнал барлан гаргадаг типографиин ажалай түлбэри хэдэн дахин ехэ болгогдобо, хэблэл тараадаг, уншагшадта хүргэдэг хэлхээ холбооной хүдэлмэрилэгшэдэй салин хүлһые горитойгоор дээшэлүүлхэ зорилгоор тэдэмнай баһал бага бэшэ мүнгэнэй түлбэри эридэг болобо. Эдэ бүгэдэнһөө боложо, **манай газетын жэлэй захил 15 түхэриг 80 мүнгэтэ** болоо гэжэ таанадтаа дуулгаха баатай болонобди. Газетымнай нэгэ номер 6 мүнгэтэ болобо ха юм. Харин «Союзпечатиин» киоскдо худалдажа абаха болоо һаа, бүришье дээшэ байхаар хараалагдана.

Теэд яахаб? Иимэ үе сагта тудаһан бидэ энээндэ зэмэтэй бэшэ гээшэ аабзабди даа. Газетэ, журналнуудай үнэтэй болоходо, нэн түрүүн пенсионернүүд, залуушуул, бага салин абадаг ажалшад хохидохо болоно ха юм. Энээниие мэдэжэ байбашье, туһалха арга үгы гэжэ сэхэ хэлэлтэй.

Иимэ оршон байдалда хүн бүхэн арга шадалаа, мүнгэ зөөриеэ тооложо үзэхэ, ямар хэблэл захяа һаань, таарамжатай байхаб гэжэ һайнаар бодомжолхо эрхэтэй болоод байна. Жэшэжэ, сасуулжа үзэхыетнай, хүндэтэ уншагшад, зарим газетэ, журналнуудай шэнэ сэнгүүдые доро толилнобди. Эдэмнай үшөөшье хубилжа болохо, хэн мэдэхэб!

Хэблэлнүүдэй нэрэнүүд	Нэгэ номерой сэн	Жэлэй захилай сэн
ГАЗЕТЭНҮҮД		
Правда	0-10 0-12	19-92
Сельская жизнь	0-08 0-10	16-80
Рабочая трибуна	0-08 0-10	16-80
Советская Россия	0-08 0-10	18-60
Советская культура	0-35	15-60
Экономика и жизнь	0-30	14-64
За рубежом	0-40	20-64
Учительская газета	0-30	12-48
Правда Бурятии	0-06 0-10	15-60
ЖУРНАЛНУУД		
Вопросы истории КПСС	1-50	18-00
Диалог	0-50	9-00
Журналист	1-20	14-40
Здоровье	0-60	7-20
Знамя	1-90	22-80
Известия ЦК КПСС		
зөөлэн хабтаһатай	1-50	18-00
хатуу хабтаһатай	2-00	24-00
Коммунист	0-50	9-00
Крестьянка	0-60	7-20
Крокодил	0-75	27-00
Наука и жизнь	1-75	21-00
Огонек	1-00	46-80
Октябрь	1-90	22-80
Партийная жизнь	0-40	9-60
Работница	0-60	7-20
Советская женщина	1-60	19-20
Советский Союз	1-90	22-80
Советский экран	1-50	27-00
Спорт в СССР	1-50	18-00
Человек и закон	1-50	18-00
Юность	1-75	21-00
Вопросы истории	2-25	27-00
Вопросы экономики	2-00	24-00
Вопросы философии	2-00	24-00

Иимэрхүү сэнгүүд мүнөө дээрээ тогтоогдоод байна. Ушар тиимэһээ хүн бүхэн арга шадалаараа ерэхэ жэлэй захил хэхэ болобо гээшэ.

Гэбэшье түрэл арадайнгаа түүхээр, хэлэ бэшэгээр, соёл болбосоролой хүгжэлтөөр, үндэһэн ёһо заншалнуудаар һонирходог, тэдээндэ өөрынгөө багаханшье һаа хубитые оруулха гэжэ оролдодог, һүүлэй үедэ Буряад оронойнай, хүн зоной ажабайдалда боложо байһан хубилалтанууудые дэмжэдэг, өөһэдынгөө үндэһэ яһатанай нэрэ хүндые хүндэлдэг хүн бүхэн буряад хэлэн дээрэ гарадаг, ори ганса «Буряад үнэн» газетэдээ захил хэхэ байха гэжэ бидэ гүн сэдьхэлһээ найданабди. Теэд газетые һонин, уншасатай болгохын тула хамтадаа оролдохо ёһотой болоно гээшэбди. Редакциин зүгһөө уншагшадай багашье, ехэшье дурадхалнууд бултадаа хараада абтаха гэжэ найдуулха байнабди. Өөһэдынгөө һанамжа, дурадхалнуудые бэшыт, телефоноор хонходожошье болохо байна ха юм.

«Буряад үнэнэй» уншагшадай олон болохын тула бултадаал хамта оролдохо болоно ха юмбибди. Тиимэз тиитэрэз ерэхэ жэлэй—**1991 оной декабрьда буряад үндэһэн газетымнай 70 жэлэй ой гүйсэхэнь гээшэ.** Энэ хадаа түрэл арадаймнай, соёлой хүгжэлтын баһа нэгэ ехэ шата, үндэр дабаан болоно бшуу.

Олон юумэ хэлэһэнэй үлүү. Хүндэтэ уншагшад, газетын, бүхыдөө буряад хэблэлэй хуби заяан таанадай хандалгаһаа дулдыдаха болоод байна. Бодожо үзыт, нүхэд! Иигээд лэ 1991 оной газетэ, журналнуудай захил эхилбэ.

ГАЗЕТЫН РЕДКОЛЛЕГИ.

МАНАЙ БУЛТАНАЙ ГЭР—ГАЗАР

Түрүүшын совет-американ театрально-экологическа «Байгал—Мичиган: нуурнуудаа абарая» гэһэн фестиваль алдарта Байгалай эрьеһээ сентябриин 1-дэ һуралсалай газарнуудта нүүгээ. Фестивальда хабаадагшад эрдэм мэдэсын энэ үдэр Улаан-Үдын һургуулинуудта «Манай бултанай гэр—Газар» гэһэн онсо шэнжэтэй хэшээлнүүдые үнгэргэбэ.

Улаан-Үдын 3-дахи дунда һургуулиин һурагшад ба багшанар американ айлшадтай—Иллинойско университедэй профессорнүүдтэй, багшанартай уулзажа, хоёр ороной залуушуулай мүнөөдэрэй орёо шухала асуудалнуудаар һонирхолтой хөөрэлдөөн болоо юм. Айлшад газар дээрэхи хоёр агуу нуурнуудые хамгаалха талаар үнгэргэгдэжэ байгаа хэмжээ ябуулганууд тухай хөөрэхэһөө гадна, штадай ба Чикаго хотын университедтэ, колледжнүүдтэ ба һургуулинуудта яажа һуралсал табигданхайб гэжэ тодорхойгоор хөөрөө. Американ сасуутанайнь байгаали хамгаалха талаар ябуулагдадаг хүдэлмэри тухай мэдээсэл манай совет үхибүүдые ехэтэ һонирхуулаа.

(ТАСС).

Тэжээл бэлэдхэл — бүгэдын хэрэг

ШАНАРТАЙГААР ХУРЯАГДАНА

...хаанай районой ... совхозойхид ...ондо 56700 цент... үбһэ һүрилхэ, 350 тонно витаминтай ногооной гурил нөөсэлхэ, 22520 центнер сенаж, 48800 центнер силос дараха түсэбтэй юм. Ниитын малда бэдам хүрэхэ тэжээл бэлэдхэхэ хэрэгтэ хүн зон олоор хабаадуулагдана Жэшээлбэл, Пурбо Лайдарович Цыремпиловэйбригадынхид муу бэшэ үрэ дүнгүүдые туйлана. Энэ бригадынхид мянга центнер үбһэ хуряажа баха юм. Ойрын үдэрнүүдтэ тэдэнэр хараалһана бэелүүлхэнь.

Совхозой тү һууринһаа дүшөөд километр зайда оршодог Гураахин гэжэ сабшалангда хүрэжэ ерэхэдэмнай, Александр Жамбалович Аднаевай звеногойхид үбэеэ һүрилжэ байба.

—Мүнөө жэлэ ногоон тиимэшье һайнаа ургаагүй. Ушар юуб гэбэл, эндэ орой болотор хонид адуулагдаа юм. Иимэһээ сабшалан һайса үһалагдаагүй гэхэдэ болохо. Бидэнэр 2040 центнер үбһэ хуряаха ёһотойбди. Эндэһээ 1500 гарам центнер үбһэн абтаха бээз. Хамта дээрээ 15 хүн хүдэлжэ байнабди. Манда хоёр трактор даалгданхай,— гэжэ нүхэр Аднаев хөөрэнэ.

Дүй дүршэлөөр баян механизаторнууд Бато Балдашкеев, Владимир Эрдынеев гэгшэд үбһэ сабшана, тармана, зөөнэ. Бато-Мунко Гынденов, Батор Аханаев, Аюша Хабтагаев сомоо бодхоono. Тиихэдээ һайнаар нюруулжа табихые тэдэнэр оролдонод.

— Үбһөө һайн шанартайгаар хуряаха гэжэ оролдонобди. Һүүлэй үедэ хура бороодо сохюулһан баалнуудаа һайса хатаажа һүрилбэбди,— гэжэ Александр Жамбалович хөөрөө һэн.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: һүришэн Б-М. Гынденов; звеньевой А. Раднаев.

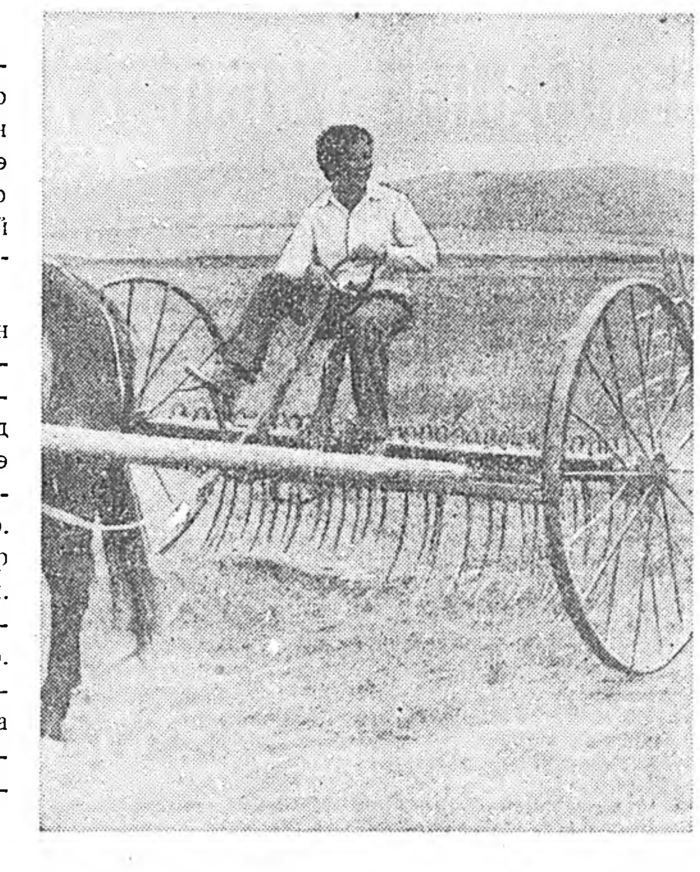

В. ГАРМАЕВАЙ фототекст.

ҺААД УШАРУУЛАГДАНА

Улаан-Үдэ хотын хүн зониие овощоор хангаха талаар Ивалгын районой ажахынууд онсо һуури эзэлдэг. Район байгша ондо 5811,6 тонно элдэб янзын овощ худалдажа, Эдеэ хоолой программые бэелүүлгэдэ өөрынгөө хубитые оруулха түсэбтэй.

Һүүлшын мэдээгээр Ивалгын ОПХ, «Пригородный», «Заветы Ильича» совхозууд эртынгээ овощ суглуулжа, баталһан хэлсээнэй ёһоор Горплодоовощторгдо, Галуута нуурай ОРС-до, мүн Ивалгын райпогой заготконтородо ябуулжа эхилэнхэй. Тиигэжэ хото, хүдөөгэй ажалшад 900 тонно эртын капуста, үгэрсэ наймаанай газарнуудһаа худалдан абана.

Гэхэтэй хамта эртын овощ тушаалгада элдэбын бэрхэшээлнүүд ушаржа, ажахынуудай хүдэлмэриие гэдэргэнь татана. Энээн тушаа хүдөө ажахын продукци худалдан абаха ба шанарыень шалгаха талаар Ивалгын районой гүрэнэй инспектор А. М. Белоколодов иигэжэ хэлэнэ: — Горплодоовощторгын бэлэдхэлэй эмхинүүд илангаяа үгэрсэ ажахынуудһаа абахадаа, шанарыень зорюута доошолуулжа, аяар 50 процентээр сэнгыень хямдаруулна. Тиигэхэ мүртөө овощой шанарые гансал өөһэдөө, ажахын түлөөлэгшэдгүйгөөр харадаг гурим тогтоонхой. Манай һанахада, ажахынуудай эльгээһэн үгэрсэ 7—8 процентдэ хүрэхөөр гутаһан, муудаһан байжа болохо.

Районой ажахынуудай Горплодоовощторгын баазада овощ эльгээхэдэнь, магазинуудта буулгагты гэжэ тэдэнэй зүгһөө баадхалга хэгдэдэг. Баталһан хэлсээнэй ёһоор Горплодоовощторг өөрөө наймаанайнгаа газарта продукцияа абаашаха ёһотой байгаа.

—Горплодоовощторг зоргоороо «аашалдаг» болонхой гэхэдэ, алдуу болохогүй.

Августын 12-то, мүн 21-дэ «Заветы Ильича» совхозой эльгээһэн овощиие ямаршье баримтагүйгөөр гэдэргэнь ябуулжархёо,— гэжэ А. Белоколодов саашань хөөрэлдөөгөө үргэлжэлүүлнэ.

Энэ хадаа хэмһээ хэтэрһэн ябадал болоно гэжэ совхозой овощ ургуулагшад тоолоод, баталһан хэлсээгээ августын 22-һоо зогсоохо гэжэ шиидээ юм.

Мүнөө жэлдэ хура бороогой таһалгаряагүй шахуу орожол байхада, район дотор таряа хуряалга, хартаабха малталга, овощ суглуулга шахардуу сагта эрхилэгдэжэ байнхай. Гэбэшье, Ивалгын ОПХ Хориин, Яруунын, Баунтын районой хүн зондо овощ эльгээжэ худалдана. Энэнь һайшаалтай. Тус ажахы район соогоо эгээл ехээр овощ үйлэдбэрилдэг юм. Жэшээлхэдэ, 140 тонно эртын капуста ОПХ-гай газарай эдеэ ургуулагшад тушаагаа. Энэ хүдэлмэри үргэлжэлһөөр. Харин «Пригородный» совхозойхид 70 тонно һайн шанартай капуста Улаан-Үдын бэлэдхэлэй пунктнуудта эльгээнхэй.

Ивалгын районой газарай эдеэ ургуулагшад Улаан-Үдэдэ, мүн бусад эрхим районуудта таряа хуряалгын, овощ суглуулгын хүшэр хүндэ үедэ онсо байдалай соносхогдоод байхада, урдаа табиһан зорилгонуудаа гүйсэд дүүргэхын тула яһала ехэ оролдолго гаргана. Тэрэ тоодо, дээрэ дурсагдаһан ажахынуудһаа гадна һуралсалай «Байгал» ажахын, Оронгын совхозой таряашад оролсоно.

Һаяын үдэрнүүдтэ свекло, моркооб болон бусад эдеэ хоолой зүйлнүүд худалдагдажа эхилхэ юм. Энэ ургасые горплодоовощторгынхид саг болзортонь бэлэдхэжэ, хотын хүн зониие таһалгаряагүйгөөр хангажа шадаха гү?

Б. ЦЭРЭНДЭЛЭГЭЙ.

Сошордомо дохёо

КПСС-эй РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДТЭ

ТОГТООЛ БЭЕЛҮҮЛГЫЕ ҮРГЭЛЖЭЛҮҮЛХЭ

«Ханын материалнуудые үйлэдбэрилэн гаргалгые дээшэлүүлхэ талаар хүдэлмэри гүшаа республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо, КПСС-эй гэшүүн Е. А. Тарасюгай тооссон «тухай» тогтоол 1988 оной октябриин 11-дэ КПСС-эй обком баталан абаһан юм. Һая партиин республиканска комитедэй секретариат боложо, тус тогтоолой хэр бэелүүлэгдэжэ байһые, хаража үзэбэ.

1988 оной октябриин 11-дэ ба 1989 оной августын 8-да абтаһан тогтоолнуудые бэелүүлхын тула нүхэр Тарасюк эмхидхэлэй тодорхой хүдэлмэри ябуулаа гэжэ заагдаба. «Бурятстройматериалы» нэгэдэлдэ, подразделенинүүдтэнь хүтэлбэрилхы кадрнуудые тогтоон хүдэлгэхын тула хэмжээнүүд абтаа. Республикын промышленна предприятинуудай, барилгын эмхинүүдэй хабаадалгатайгаар силикатна хирпиисын, Матросовэй посёлогтохи, Хуушан-Татаурово һууриндахи заводуудай технологическа лининүүдые заһабарилха, һэльбэн шэнэдхэхэ талаар хүдэлмэри хэгдээ. Үйлэдбэрие хүдэлмэришэдэй кадрнуудаар бүрилдүүлхэ хэмжээнүүд абтаа. Хоёр заводой бааза дээрэ кооперативууд байгуулагданхай. Республикын Министрнүүдэй Соведэй ба РСФСР-эй промышленна барилгын материалнуудай министерствын зүгһөө нэгэдэлдэ туһаламжа үзүүлэгдэһэн байна.

Эдэ бүгэдын ашаар хирпиисэ үйлэдбэрилгын хэмжээн доошолхоёо болёо. 1988 онтой сасуулбал, нэгэдэл 10,6 миллионоор үлүү хирпиисэ гаргаа. «Силикат» кооперативна — 52 процентээр үлүү гаргагдана.

Байгша ондошье хэмжээнүүдые бэелүүлгэ үргэлжэлһөөр. Тэрэ тоодо капитальна барилга эхилээ. Котельнэ һэльбэн шэнэдхэхэ, заводой оршон тойронхиие болбосон түхэлтэй болгохо хүдэлмэри хэгдэжэ байһаар. 1990 ондо Гусиноозёрскын хирпиисын заводой барилга түгэсхэхын тула бүхы хүсэн элсүүлэгдэнэ.

Хүдэлмэришэдэй ажаһуудалай эрхэ байдал һайжаруулагдана. «Загорск» кооперативта столово нээгдэнхэй, «Силикат» кооперативта столовын барилга түгэсхэгдэхэнь. Байгша оной һүүл багаар Улаан-Үдын хирпиисын заводой 54 байратай гэр ашаглалгада тушаагдахаар харагдана. Гусиноозёрскын хирпиисын заводой хүдэлмэришэдэй түбхинэн орохо гэрэй барилга эхилэгдэнхэй.

Хирпиисын хуушан заводуудай үйлэдбэриин хүсэнүүдые гүйсэд ашаглаха, шэнэ заводуудые бариха хүдэлмэри ябуулагдана.

Хэды иимэ хэмжээнүүдэй абтабашье, эдэ предприятинуудай нэгэ жэгдэ, һайн хүдэлмэри түйлагданагүй. «Бурятстройматериалы» нэгэдэлдэ 1990 оной 7 һарын туршада хирпиисэ үйлэдбэрилгын хэмжээн доошолоо. Загорскын завод ба «Силикат» кооператив илангаяа ехэ гээгдэлдэ ороһон байна. Сезонно олон заводууд мүн лэ хангалтагүйгөөр ажаллана.

Иимэ байдал дахин шэнжэлэн үзэхыень, шухаг энэ участогые хангаха хүдэлмэри үргэлжэлүүлхыень Е. А. Тарасюгта секретариат даалгаба. Тиин дээрэ дурсагдаһан тогтоол бэелүүлгые хиналха болзорые 1992 оной январь һара болотор үргэлжэлүүлхэ гэжэ шиидхэгдээ.

ЭРХЭТЭДЭЙ ХАНДАЛГАНУУДЫЕ, БЭШЭГҮҮДЫЕ АНХАРХА

«1990 оной январь-июль һарануудта эрхэтэдэй бэшэгүүдэй, мүн сэхэ хандалгануудай КПСС-эй обкомдо, горкомуудта, райкомуудта харагдажа үзэгдэһэн тухай» гэһэн рескомой юрэнхы таһагай мэдээсэл партиин рескомой секретариадта харагдажа үзэгдэбэ.

1990 оной 7 һарын туршада КПСС-эй обкомдо 1055 бэшэг ороо. Энэнь 1989 оной энэ үеынхидэ орходоо 100 бэшэгээр олон юм. Тэрэ тоодо КПСС-эй ЦК-һаа, мүн түбэй органуудһаа 44 бэшэг абтаа гэхэ гү, али энэнь 58 процентээр үсөөн болоно. Энэл хугасаа соо партиин горкомуудта, райкомуудта 857 бэшэг ороо гэхэ гү, али нёдондоной энэ үеынхиһөө 335 бэшэгээр үсөөн болоно. 726 гэхэ гү, али бүхы бэшэгүүдэй 68,8 процентые Улаан-Үдэ хотодо ажаһуугшад эльгээһэн байна. 391 бэшэг гэхэ гү, али бүхы абтаһан бэшэгэй 37 процентнь гомдолнууд болоно.

Хүтэлбэрилэгшэд тухай гомдолто бэшэгүүдэй тоо үсөөрнэгүй. КПСС-эй обкомдо ороһон 100 гомдолой 52 ушартань ажахын хүтэлбэрилэгшэд, 28-дань совет, 20-донь — партийна хүдэлмэрилэгшэд тухай юм. Эдэ бэшэгүүдэй хахад соонь шахуу баримтанууд зүб дурдагдаа гэжэ элирээ. Албан хазагай ябадал гаргаһан хүтэлбэрилэгшэд партийна, албанай гуримаар хэһээгдээ, албан тушаалһаа буулгагдаа.

Ниитын удха шанартай, үзэл сурталай асуудалнууд, партийна, совет ба ажахын зургаануудай хүдэлмэрие нарижуулан һайжаруулха тухай бэшэгүүд олоор ороно. Гэр байраар, эдеэ хоолоор, арадай үргэн хэрэглэмжын эд бараагаар хангалгые, бэеын элүүрые, байгаалиин оршониие хамгаалгые һайжаруулха, хуули журам сахилгые бэхижүүлхэ тухай тодорхой удхатай бэшэгүүд олон. Гурбадахи бэшэг бүхэн соо гэр байра абаха тухай асуудал табигдана. Олонхи эрхэтэд дахинаа дабтан хандана. Саг дары гэр байраар хангагдаха үндэһэн олонхидонь үгы. Тиимэһээ 352 бэшэгэй оройдоол 33-найнь мүрөөр хэмжээнүүд абтажа, эдэ эрхэтэд гэр байраар хангагдаа.

Хубиин хэрэглэмжэдэ автомашина абаха хүсэлтэйгөөр хандагшад олошороо. 124 иимэ хандалгын 12-ынь һайн тээшээ шиидхэгдэбэ.

Хуули сахидаг органуудай хүдэлмэри тухай 79 бэшэг ороо. Тэрэ тоодо эдэ органуудай хүдэлмэрилэгшэдтэ 49 гомдол ороһон байна.

60 бэшэг соо гэр байрын-коммунальна ажахын албанай, 47 бэшэг соо газетэ ба журналнуудай хүдэлмэриин дутуу дунданууд заагдаа.

Диилэнхи олон бэшэгүүд тогтоогдоһон саг соогоо харагдажа үзэгдэнэ. Гэбэшье районуудта саг болзор соогоо харагдажа үзэгдөөгүй бэшэгүүд олон. Жэшээлбэл, партиин Кабанскын райкомдо А. В. Равенагай бэшэг 90, Захааминай райкомдо М. Б. Баяндылгыровагай бэшэг 70, Прибайкалиин райкомдо А. А. Фёдоровой бэшэг 61, Тарбагатайн райкомдо Л. В. Михеевагай бэшэг 47 үдэр соо харагдажа үзэгдэһэн байна.

Сотниково һууринда ажаһуугша Н. А. Шевченко гос-плем-нэгэдэлэй хүтэлбэрилэгшэдтэ гомдол барижа хандаһан юм. Голодһотойгоор ашаглалгада үгтэһэн гэр байра саг соогоо заһабарилагдаагүй байгаа бшуу. Новоильинск һууринһаа В. С. Лохининагай бэшэг Загарайн райгүйсэдкомдо эльгээгдээ һэн. Хандагатайн модоной комбинат арболитово шэнэ гэр соо нүхэр Лохининада квартира үгэхэбди гэжэ найдуулба.

Үнгэрһэн долоон һарын туршада КПСС-эй обкомдо 1025 эрхэтэд хубиин асуудалтайгаар хандаа. Нёдондоной энэ үеынхидэ орходоо 472-оор олон болоно. Горкомууд, райкомуудта 2111 эрхэтэд хандаа. Энэмнай нёдондонойхиһоо 181-ээр үсөөн болоно.

Энэ тоосоое партиин рескомой секретариат хаража үзөөд, эрхэтэдэй сэхэ хандалгануудтай, бэшэгүүдтэй хүдэлмэриеэ саашадань бүри һайжаруулха гэжэ рескомой таһагуудые, партиин горком болон райкомуудые уялгалһан байна.

Н. ШЕЛКОБНИКОВ,
партиин рескомой юрэнхы таһагай секторые даагша.

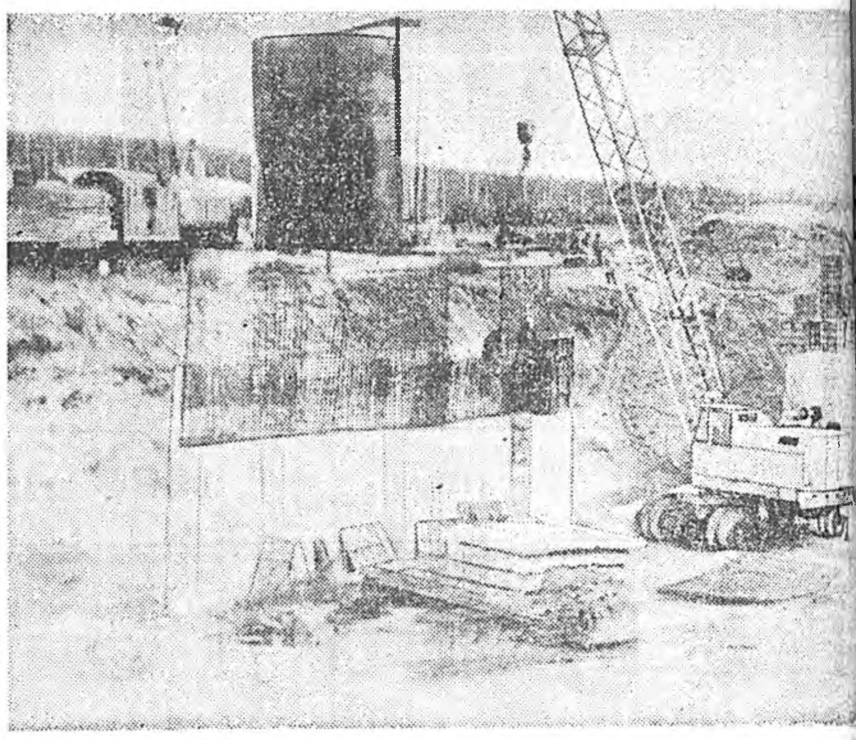

Барилгын талмайнууд

ҺЭЛЬБЭН ШЭНЭЛЭГДЭ…

Улаан-Үдын шэлэй завод шэл үйлэдбэрилэн гаргадаг хоёр системэһээ бүридэдэг юм. 1935 онһоо ашаглагдажа байһан түрүүшын системэ эдэ жэлнүүдэй туршада оло дахин заһабарилагдажа, һэльбэн шэнэлэгдэхээр болоо һэн. Заводойхид харюусалгатай энэ хэрэгтэ бэлэдхэл эртээнһээ хэжэ, тусхай эмхи зургаануудта проект зохёолгожо, үнгэрэгшэ жэлэй май һараһаа һэльбэн шэнэлгэ эхилээ бэлэй. Мүнөө хүдэлгэгдэжэ байгаа түхеэрэлгэнүүдэй орондо шэнэ, бүтээсэ ехэтэй оньһон түхеэрэлгэнүүд тодхогдохо ёһотой. Жэлдээ 16 миллион дүрбэлжэн метр шэл үйлэдбэрилэгдэдэг һаа, һэльбэгдэһэнэй һүүлээр 39 миллион дүрбэлжэн метр шэл гаргагдадаг болохо.

Юрэдөө нэгэ үгөөр хэлэбэл, эндэ шэнэ завод бодхоогдохо болоно гэшэ. Шэлэй промышленностьда үшөө хэрэглэгдээгүй автомат оньһотой, термическэ аргаар шэл үйлэдбэрилдэг шэнэ түхеэрэлгэнүүд ашаглагдажа эхилхэ юм. Иимэ аргаар шэл гаргахын тула шэнэ үйлэдбэри байгуулагдаха болоно. Жэшээлэн хэлэбэл, кислородно - водородно, азотно станцинууд баригдаха ёһотой.

Шэл үйлэдбэрилгын хэмжээнэй 2,5 дахин дээшэлүүлэгдэбэшье, эндэ ажаллаха хүдэлмэришэдэй тоо мүнөөнэйхиһөө олон болгогдохогүй. Бүхы технологическа процессүүд электронно-тоолон тодорхойлолгын машинануудай, компьютерай туһаламжаар хүтэлэгдэхэ байна. Һэльбэн шэнэлэлгын һүүлээр хүдэлмэришэдэй ажаллаха эрхэ байдал эрид һайжаруулагдаха юм. Предприятиин мэргэжэлтэдэй тоолоһоной ёһоор ашаг олзо абалга 3 дахин ехэ болохо. Ажахы эрхилэлгын шэнэ эрхэ байдалда энэмнай заводой коллективэй социальна хүгжэлтэдэ ехэ үүргэ нүлөө үзүүлхэ бшуу.

«Жилгражданстрой» трестын барилга-хабсаралгын 7-дохи управлени барилга хэхэ гол подрядчигаар тодорхойлогдоһон юм. «Сибхиммонтаж», «Дальстальконструкция», «Улан-Удэтрансстрой» трест болон барилгын субподрядна бусад эмхинүүд энэ барилгада ажаллана. Барилгын эхилхын урдахана заводойхид электроцех, санцех, механическа цехэй байшангуудые задалжа, ондоо тээшэнь нүүлгэһэн байна. Юуб гэхэдэ, эдэ байшангуудай байһан газар дээрэ шэнэ объектнүүд баригдахань ха юм. Тиигэжэ барилгашад эндэ хүдэлжэ эхилээ һэн. Үнгэрэгшэ жэлдэ тэдэнэр 976 мянган түхэригэй барилга-хабсаралгын хүдэлмэри хээ бэлэй.

— Манай объект гүрэнэй захилда оруулагданхай юм. Тиимэһээ барилгын материалнуудаар һайнаар хангагданабди. Юрэдөө, барилгашадай гомдохо юумэн үгы. Барилга-хабсаралгын 7-дохи управлениин Василий Константинович Рубцовой хүтэлбэрилдэг бригадын нэгэ звено эндэ хүдэлнэ. Субподрядна эмхинүүдэй бригаданууд даажа абаһан объектнүүдээ бодхоожо байна,— гэжэ шэлэй заводой директорэй барилгын талаар орлогшо И. С. Носков хэлэнэ.

Барилгын талмайгаар ябажа харахада, барилгашад даажа абаһан объектнүүдээ удаанаар бодхооно гээд һанахаар һэн. Тэдэнэрэй бүтээсэ ехэтэйгээр хүдэлхын тула заводойхид бүхы юумэ хэнэ, мүн ажахын аргаар барилга хэлсэнэ. Мүнөө 7-дохи СМУ-гайхид гол корпусой пезшэнэй отделени, депо болоод бусад объектнүүд дээрэ хүдэлнэ. Гэбэшье тэдэнэр хараалагдаһан графигһаа гэгдэжэ ябана. Энээниие иимэ тоо баримтануудаар гэршэлжэ боломоор юм. Байгша оной туршада 4 миллион түхэригэй барилга-хабсаралгын хүдэлмэри хэхэ түсэбтэй аад жэлэй эхинһээ 667 мянган түхэригэй барилга хээ бшуу. Тиигэжэ жэл бүри 1 миллион түхэригэй хүдэлмэри хэбэл тэдэнэр хорёод жэл эндэ барилга хэхэ жэшээтэй. Тус объектын сметнэ үнэ сэн гэхэдэ, 48,4 миллион түхэриг юм. Тэрэ тоодо барилга-хабсаралгын хүдэлмэридэ 27,3 миллион түхэриг ашаглагдаха ёһотой. Энэнэйнь 6 миллион түхэригые завод ажахын аргаар ашаглаха болоно.

Иимэ ехэ хэмжээнэй барилга хэхэ ёһоор 7-дохи СМУ-гай оройдоол хоёр гаран хүн үдэр бүри эндэ барилга хэнэ бшуу. Тэдэнэрэй барилга түргэнөөр хэжэ шадхагүй байһаниинь эли болоно. Субподрядна эмхинүүд даажа абаһан объектнүүд дээрэ яһала һайнаар хүдэлжэ байна. «Улан-Удэтрансстрой» трестын барилга-хабсаралгын 398-дахи поезд түмэр зам, «Сибхиммонтажайхид» түлишэ хадагалха байра, «Дальстальконструкция» трестын барилга-хабсаралгын управлени составной цехэй шэгнүүр барина. И… хэлэһэнэй ёһоор… ниин Е. В. Осипо… рилдэг бригада… шад бүтээсэ ех… жэ, түсэбтэ … дүүргэнэ.

— Шэлэй зав… шэнэлэлгэдэ хэ… хүдэлжэ байнаб… гөөр ашаглаха б… гын материалну… иимэ объект д… үзөөгүйбди. Тии… урагшатайгаар … гэжэ хабсаргагш… ков хэлэнэ.

Энэ бригада … коллективүүдэй … хэды һайн һэм… тэй хөөрэлдөөд… наа һэмди. Проек… һарын турша со… бэн шэнэлэгдэх… һэн 3,5 жэлэй т… га дүүргэхын т… рүүн «Жилграж… хүдэлмэрилэгшэд… эльгээжэ, бари… дэхэ ёһотой бол…

Д. АН…

ЗУРАГУУД д… нэй отделени б… най машинист Г. … хабсаргагша Д. …

В. ГАРМА…

АГА, ОНОН *нютагуудаар*

ХУРА БОРООТОЙ ГЭНГҮЙ...

Бидэнэй Наран-Хүнды гэжэ газарта хүрэжэ ерэхэдэ, үнэхөөрөөшье, оршон тойронхи газар дайда нара ногоо таталжа байгаа. Хойноһоо урагшаа зурыһан хүндын эхиндэ тэжээл бэлэдхэлэй халуун ажалай бурьялхань элихэнээр харагдана. «Беларусь» тракторта шагтагалагдаһан, адагынь 6 метр үргэнтэй тармуур сабшагдаһан үбһэ хуруусгайлан зурылгана. Тиигэхэ үедэнь Т-25 түхэлэй трактор ажалша зүгы мэтэ, тармагдаһан үбһэ абьяастайгаар суглуулжа, һая табигдажа эхилһэн һүриин дэргэдэ асарна. Хүдэр шамбай һуришэн хүбүүд асарагдаһан үбһэ бухалаар гэхээр асалжа, адагынь 50 центнерһээ бага бэшэ һүри шамдуухан бодхоонод. Дамдинцырен Маюров, Цыбендоржо Шоймполов, Доржожаб Бадмаев, Чингис Цыбенов, Тунгалаг Пурбуев гэгшэд залуушье һаа, һүри сомоходоо шадамар байбад.

Гүнэйн XIX партсъездын нэрэмжэтэ колхозой Жаргал Цыбеновэй ударидадаг тэжээл бэлэдхэгшэдэй бригадада һүришэдынь, бусадһаа олон байба. Энэньшье ойлгоготой. Ушар юуб гэхэдэ, эдэнэр улаан гараараа, шандааһа шурбэһэнэйнгөө хүсөөр эсэсэй хүндэ хүдэлмэри хэнэ ха юм. Тармууршан Бадмажаб Бадмаев, бухал шэрэгшэ Валентин Бармин, үбһэ сабшагшад Сергей Дербин, Иван Бородин гэгшэд һуришэндэ орходоо бүхы ажалаа хүсэтэ техникын хүсөөр хэнэ гээшэл.

Һүүлэй дүнгөөр Жаргал Цыбеновэй ударидадаг үбһэшэдэй бригада колхоз соогоо хамаһаа ехээр тэжээл бэлэдхээд ябана. Тодорхойлходо, 1500 центнер үбһэ һүрилөө юм. Үбһэшэдэй энэ бригада үхэр мал үсхэбэрилдэг цехэй түлөөлэгшэдһөө бүридэнхэй. Зүгөөр эдэнэрнай хонишодой даажа абаһан сабшалангай ногоо хуряана.

— Байгаалиин бэрхэшээлһээл боложо иимэ байдалда орообобди. 8—9 мянган гектар сабшаламнай уһанда абташоо. Гансахан Цыбеновэй бригада дээрэ абажа хэлэбэл, адагынь 100-гаад һүриин абтаха сабшалан урыда сршоо, — гэжэ XIX партсъездын нэрэмжэтэ колхозой правлениин түрүүлэгшэ Б. А. Цырендашиев шапалангяар мэдүүлээ һэн.

Үнэхөөрөөшье, энэ үбэл ниитынгээ һүрэг малые хүсэд хүрэхэ үбһэ тэжээлээр хангаха гэшэ бэлэн бэшэ хэрэг болобо. Энэ ушарта цехүүдэй түлөөлэгшэд «танай-манай» гэлдэжэ байнгүй, гарта һабартаараал үбһэ бэлэдхэжэ боломоор нуга сабшаландаа гаранхай юм. Хэрбээ урдандаа тус ажахы өөһэдынгөө сабшаланһаа ниитынгээ малда хүсэд хүрэхөөр тэжээл бэлэдхэдэг байһан һаа, мүнөө зун нэгэ бригадань хүршэ Монгол орондо, нүгөөдэнь Забайкальска районой «Красный Великан» совхоздо ошонхой байна.

Һүүлэй байдалаар Гүнэйдэ тэжээл бэлэдхэлдэ оройдоол 9 бригада ажаллана. Сэхыень хэлэхэдэ, эдэ юһэн коллектив ажалдаа булта ха. намжатайгаар хандаагүй.

Наран-Булагай хүндын адагта арендатор-хонишод Гармазади Гомбожапов, Илья Сизых гэгшэд хүсэеэ нэгэдүүлээд ажаллаха гэжэ түсэблэнхэй юм. Эхэ хонидые харууһалдаг түрүүшынь хонишондо адагынь 700 центнер үбһэн лаб хэрэгтэй. Үүлтэрэ хусануудые харууһалдаг нүгөөдэнь 200—250 центнер үбһэн үбэлдөө хүрэхэ. Зүгөөр тохёолдоһон байдалда хоёр хонишод нилээд урмаа хухаранги маанадтай ушараа һэн.

Нэгэдэхеэр, добо, боро газарта үбһэ ногооной ургаса урда жэлнүүдэйхиһээ бирагүй муугаар гараа. Харин нуга газарай сабшаланда дүтэлхын аргагүй — шабар шалбааг элбэг байна. Тиимэһээ эдэ хоёр хонишод августын түрүүшын арбан хоногто оройдоол 10-аад һүритэй болонхой байгаа.

Гэхэтэй хамта Гүнэйн үбһэшэд гансал байгаалиин бэрхэшээлдэ шалтаха эрхэгүй ааб даа. Өөһэдынь дутагдалнууд олон элирүүлэгдэнхэй.

— Бидэ хоёр хонишод арендэдэ ороһон аад, тэдэнэйнгээ ушар удхыень хүсэд мэдэнэгүйбди. Манай колхоздо бидэнэй бэеэ даабан байдал тухай хөөрэлдөөн байхагүй. Өөһэдөө юумэ мэдээд хэжэрхихэ гээшэ юрын хонишондо бэрхэтэй даа. Жэшээлхэдэ, үбһэндэ орохын урда тээ тэжээл үйлэдбэрилдэг арендатор Д. Нанжуевһаа даажа абаһан полиингоо ургаса хуряахаһаа урид «Беларусь» трактораа саг зуураар үгэхыень эриһэн байнабди. Тракторынь үбһэ сабшахадаа хэрэглэхэ байгаабди. Колхозой ахамад инженер Дондок Должиновһаа энэ хэлсээемнай дуулан гэхэдээ арсалта хээ һэн. Тиигэжэ, манай хүдэлгэхөөр абахаяа байһан трактор үбһэшэдэй ондоо звенодо үгөө юм. Иимэ байдалда ороходомнай, бидэнтэй суг ажаллаха гэжэ шиидэһэн хонишон Валерий Гындынцыреновшье буруу хараа һэн, — гэжэ хонишон Илья Сизых дорьбогүйгөөр мэдүүлээ һэн.

Эдэнэрэй эрхэ байдалынь үнэхөөрөөшье хүшэр. Хоёр хонишод Т-25 маркын ганса тракторгай. Тэрэнь 1985 онһоо ашаглагдадаг тула үе-үе болоод лэ эбдэржэ, урагшаа ябанагүй.

Юрэнхыдэнь тобшолбол, ерэхэ үбэлнай Гүнэйдэ үбһэ тэжээлэй талаар шахардуу байхань лабтай. Энээнэй эхин гансал хура борооһоо бэшэ, харин тэжээл бэлэдхэгшэдтээ колхозой хүтэлбэрилэгшэдэй хангалтагүй хандаһанһаа бшуу.

Д. БОЛОТОВ.

ХУБИТАЯА ОРУУЛАЛСАНА

Загарайн районой «Фармаци» гэжэ үйлэдбэриин предприятиин коллектив жэлһээ жэлдэ оролдосотойгоор ажаллажа, түсэбтэ даабаринуудаа үлүүлэн дүүргэнэ.

Жэшээлхэдэ, байгша оной 7 һарын дүнгөөр 429 мянган түхэригэй эм дом хүн зондо худалдаха түсэбтэй аад, тэрэ түсэбөө 495,8 мянган түхэригтэ хүргэһэн байна. Тодорхойлон хэлэбэл, түсэб 115,5 процент дүүргэгдээ.

Загарай тосхоной түбэй аптекэдэ бүхы дээрээ 30 гаран хүн ажалладаг юм. Тэдэнэй дунда дүй дүршэлөөр баян, даалгагдаһан ажалдаа хододоо харюусалгатайгаар хандадаг хүнүүд олон ааб даа. Провизор-технолог Г. В. Бурдина, фармацевтнүүд Л. А. Карпеткина, Е. Ю. Заиграева, Г. М. Сутурина, С. Г. Бурлакова болон бусад тэрэ тоодо оролсохо ёһоороо оролсоно. Тэдэнэр бултадаа бэрхэ һурган хүмүүжүүлэгшэд гэжэ хэлэхэ ёһотойбди.

— Манай районой ажалшад эм домоор муу бэшээр хангагдана. Холын гүүртэ отарануудта ажаллагшадта үргэн хэрэглэмжын, даб дээрэ шухала хэрэгтэй болохоор эм домууд абаашагдана. Һуурин тосхонуудтахи медицинскэ пунктнуудта мүн лэ хэрэгтэй эм дом бии болгогдонхой,— гэжэ районно тус предприятиин директор Екатерина Иннокентьевна Молонова хөөрөө һэн.

Районой «Фармаци» гэжэ предприятиин коллектив арадай ажахын түсэбүүдые дүүргэхэ хэрэгтэ тиигэжэ өөрынгөө хубитые оруулна.

С. СТЕПАНОВ.

ДЕПУТАДУУДАЙ ЭРИЛТЭЭР

СУХУМИ. Байгша оной августын 31-дэ Абхазай АССР-эй арадай депутадуудай суглаан болобо. Тэрээндэ хабаадалсахаяа элдэб үндэһэ яһатанай 71 депутат ерэһэн байна. Автономито республикын депутадуудай бүридэлэй хахадһаа олонхинь болохо хадань энэ суглааг Верховно Соведэй яаралтайгаар суглуулагдаһан сесси гээд тоолохо арга боломжо олгобо.

Абхазай АССР-эй Верховно Соведэй августын 25-да баталан абаһан «Абхазай гүрэнэй байгууламжые хамгаалха талаар хуулита эрхэ найдуулгануудай тухай» гэһэн тогтоол Конституцида харша, хуулита бэшэ, юридическэ талаһаа ямаршье үндэһэ һууригүй гэжэ тоолоод, сесси тэрэниие болюулһан байна. Автономито республикын ажалшадай олонхиин һанал бодолнуудта харша гэжэ тоологдоод, Абхазай бүрин хүсэдөөр бэеэ даабан тухай деклараци мүн лэ буруушаагдаба.

Абхазай АССР-эй Верховно Соведэй августын 25-да баталан абаһан шиидхэбэринүүдые үнэн бэшэ гэжэ тоолоһон Грузиин ССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй тогтоолые Абхазида ажаһуугшадай олонхиин аша туһада гүйсэдөөр харюусана гэжэ мэдэрээд, сесси тэрэниие һайшааһан байна.

Абхазай бүхы нютагуудай түлөөлэгшэдһөө бүридэһэн национальна һанаа нэгэдэлгын комитет бии болгохо тухай дурадхал дэмжэдэбэ. Сессиин урда тээ болоһон бүхы зиндаагай депутадуудай суглаанууд дээрэ иимэ шиихэбэри абтаһан байгаа.

(ТАСС).

Байгша ондо һургуулиин түрүүшын хонхын дохёогоор газетэ болон журналнуудта захил эхилбэ гээшэ. Тэрэ сентябриин 1-дэ эхилбэ ха юм. Нэгэ һараар хожомдоһониинь, газетэ болон журналнуудай үнэ сэнгэй дээшэлхэ байһан тухай олон тоото һураг суу тарана. Энэ асуудал эли болгохыень ТАСС-ай корреспондент П. ИВАНОВА СССР-эй хэлхээ холбооной министрэй орлогшо Е. А. МАНЯКИНИЕ гүйһан байна.

ГАНСАШЬЕ ХЭБЛЭЛ ЗАХИЛГА ТУХАЙ БЭШЭ

Бүхэсоюзна хэблэлнүүдэй каталог министрэй стол дээрэ харабаб.

— Энээн соо мянгаад шахуу газетэ болон журналнууд оруулагдаа,— гээд, Евгений Алексеевич хөөрэлдөөндэ оролсобо. — Эндэ гансал бүхэсоюзна газетэнүүд болон журналнууд тухай хэлэгдэнэ гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Харин республиканска хэблэл тухай хэлэхэ болоо һаа, ямар газетэ болон журналнуудые оруулха байһанаа өөһэдөө тодоруулжа, республика бүхэн өөһэдынгөө каталогуудые бэеэ даагаад табиха юм. Мүн хэблэл тараалгын тэрэнэй болзор тодорхойлгын асуудалнуудые өөһэдөө шиидхэхэ юм. Хари гүрэнүүдэй газетэ болон журналнуудые тарааха хэрэг муу байдалтай. Энэ талаар хүдэлмэри октябриин 1-һээ эхилжэ, нэгэ һарын турша соо үргэлжэлхэ. Эдэ бүгэдэ юунтэй холбоотойб гэхэдэ, бидэнэрэй абажа һурашаһан Зүүн Европын оронуудай газетэ болон журналнуудай олонхинь үгы болгогдоо гү, али шэнэ нэрэтэй болоо, хэблэлэй шэнэ органууд байгуулагдажа эхилээ. Гадаадын оронуудай ямар газетэ болон журналнуудые худалдажа абахабибди, хэды шэнээн валюта энэ хэрэгтэ гаргагшалхабибди гэжэ СССР-эй Госкомпечать мүнөө болотор мэдэхэгүй байна. Тиимэһээ эдэ газетэ болон журналнуудай каталог хэблэлдэшье эльгээгдээдүй.

— Захил хэгшэдые ямар шэнэ юумэнүүд хүлеэжэ байнаб!

— Захил хэмээр шэнэ газетэ болон журналнуудай нэрэнүүдые тооложо барахын аргагүй. Нэгэл юумэ хэлэхэ байнаб: «Московские новости» газетые нэн түрүүшынхиеэ ород хэлэн дээрэ абажа болохо. Үшөө нэгэ шэнэ юумэн: бүхы газетэ болон журналнуудай нэгэ жэлэй захилай сэн киоскнуудһаа худалдажа абаһанһаа үнэгүй байха. Жэшээлхэдэ, «Комсомольская правда» газетын нэгэ номер 10 мүнгэтэ байха. Жэл соо 300 номер гарадаг. Харин энэ газетын жэлэй захилай сэн 13 түхэриг 80 мүнгэн байха юм. Хизаарлалта гансал «За рулем» журналда захил хэхэдэ үлэхэ юм.

Ходо хизаарлалтатай байдаг «Наше наследие» гэжэ журнал манай предприятинуудай хангалтаһаа арсаба. Өөһэдөө номой магазинуудаар дамжуулан захил үнгэргэжэ, өөһэдөө журналаа тараахадань, экономическа талаһаа ашаг үрэтэй байна гэжэ энэ хэблэл гаргагшад тоолоһон байна. «Панорама» (урдань «Плакат» гэжэ нэрэтэй байгаа) хэблэл тэдэнэй жэшээе дүүрягаа.

— Хэблэл тараалгые ганса танай албанай барижа байха ябадалые һандаргааха талаар түрүүшын алхам энэ болоно гээшэ гү!

— Иигэжэ хэлээ хадатнай, тиимэ ааб даа. Бидэнэр өөһэдөөшье ганса тараагшад байхаһаа арсаха һэмди. Юуб гэхэдэ, энэ манай хэрэгтэ ехэ туһа хүргэнэгүй. Дэлхэй дээрэ ори гансараа манай почто хэблэлдэ захил хэдэг юм. Хаа хаанагүй хэблэлнүүд энэ уялгые бэе дээрээ даажа абана. Тэдэнэртэ газетэ болон журналнуудые абаашалгын албанууд бии. Харин манай орондо хэблэл тараалгын хүдэлмэриин хэм хэмжээн 85 процент болодог юм. Манай гол хүдэлмэри болохо ёһотой почтымнай хүгжэлтэдэ үлэдэһэн зөөри һомологдодог зандаа.

Мүнөө хүсэндөө ороһон Хэблэл тухай Хуулиин ёһоор газетэ болон журналнуудые өөһэдөө хэблэлнүүд гү, али хэлсээ баталжа, хэлхээ холбооной предприятинууд, бусад эмхинүүд болон эхэтэд тараах эрхэтэй. Хэблэл захилгын онсо илгааһаа улалкалжа, манай хэблэл түрүүлэн дэлгүүрэй харилсаануудта орхо баатай болоо. Хэблэлнүүдэй хэлхээ холбооной предприятинуудтай хэлсээ баталдаг айгууламжа мүнөө хүсэндөө эйна. Предприятинуудай дуда хэлсээтэ харилсаанууд бии болодог гэжэ тэмдэглэхэ байнаб. Хэлхээ холбооной министерство эндэ ямаршье үүргэ гүйсэдэггүй. Харин манай һанажа тухай хэлэхэ болоо һаа, иим байна: хэблэл захилгые болон газетэ, журналнуудые хэблэгшэдтэ абаашалгые хэблэлнүүдтэ өөһэдтэнь даалгаа һэ, таарамжатай байха һэн. Юб гэхэдэ, алишье талаһаа таарамжатай, технологическа талаһаа тон зүб байха һааб да. Мүнөө нэгэ предприятиин хүдэлмэрилэгшэд газетэ, журналнуудые багсална, нүгөөдүүлнь дахин һандаргаад, илгажа хилнэ. Манай гээлтэнүүд, дүү дунданууд, һаад ушаруулһан юумэнүүд эндэл ха юм. Нэгээнтэй байгаа һаань, иимэ юһэн ушархагүй байгаа. Тэрэ энээнэ хэрэгые урлан нарижуулха һэн. Тиигэжэ хэблэл захилгын сэнгые хямдаруулха арга олдохо байгаа.

— За мүнгэн тухай хөөрэлдөөнэй боложо эхилээ хадань мүнөө жэлэй «шэнэ юумэнүүдэй» эгээл аягүй талыень — үнэ сэнгүүдэй дээшэлгэ тухай хэлсээл.

— Тиигэе. Газетэ болон журналнуудай сэн хоёр дахин шахуугаар ургаа. Тэдэнэр сэнгээ дээшэлүүлхэ баатай болоо. Юуб гэхэдэ, саарһанай, типографиин хангалгын сэнгүүд дээшэлээ ха юм. Хэлхээ холбооной хүдэлмэрилэгшэдшье ажалайнь түлбэридэ үнэн зүбые сахиха эрилтэ табяа. Госкомцен болон Минфинэй түлөөлэгшэдэй бүридэлдэнь ороһон экспертнэ комисси манай хүдэлмэриин түлөө бодото сэн тодорхойлоо. Шэнэр тоолоход үзэхэдэ, нэгэ миллиард тухай түхэриг дутуу түлэгдэдэг байба. Харин 1990 оной хэблэлдэ захил хэлгэ 3,3 миллиард түхэригтэ болоо һэн. Тиимэһээ энэ шалтагаанһаа уламжалан, газетэ болон журналнуудай сэн 1991 ондо 30 процентээр дээшэлхэ ёһотой байгаа. Теэд 2 дахин дээшэлбэ. Иихэдээ үнэ сэнгэй ургалгын 70 процентнь саарһанай, типографиин хангалгын үнэ сэнгэй дээшэлһэнһээ уламжалаа гээшэ.

Онсолходо, бидэнэрэй шанга шүүмжэлэлдэ орохо түрүүшын ушар энэ бэшэ. 1981 ондо газетэ болон журналнуудай үнэ сэнгэй ургаһаниие һанана ёһотойт. Тиихэдэ почтальонуудай салин хүлһэ… мнай гэжэ баримт… Теэд хэлхээ холбо… мэрилэгшэдтэ юум… һэн гэжэ тон х… гаар мэдүүлхэ бай…

— Үнэ сэнгые … хадаа боложо б… тухай олондо мэд… дэһэн сохилто болон… налистнууд сэгнэж…

— Энэ асуудал… хубиин һанамж… Партийна организац… гэн зөөриһөө пен… болон ветеранууд… захил хэхэдэнь т… ехэ һонирхолтой д… вда» газетын хууд… рэ уншааб. Танай… асуудалые шиидх… дай нэгэн энэ п… Үгышье һаа, «Труд… Эрхэтэдэй аша туһ… ха зорилготой … ВЦСПС-эй орган г… Нютагай профсоюз… хэблэлдэ захил хэлг… туһалха аргатай б… библиотекэнүүдтэш… туһаламжа хэрэгтэй… гэдэй болон залу… лэл яахабибди? Хэр… хубсаһанай бол… сэнгүүдые хямдару… боложо байһан … олондо мэдээсэлн… тухай һайнаар бол… яанаб? Минии һан… нэгэ арга бии: да… номикодо орохо … тэ үгтэхэ ёһотой … раалхадаа, газетэ… налнуудай үнэ сэн… һаниие хараада аба…

В. Б…

Буряадай АССР-эй Верховно Советэй хоёрдохи сессиие угтуулан

Проект

Буряадай АССР-эй бүрин эрхэтэ байлга тухай декларации

Авторынь—түүхын эрдэмэй доктор Г. Л. Санжиев

ческа, социальна, оюун бодолой хүгжэлтын, гүрэн түрэ болохо хэрэгэй хуулита эрхэ байдал мүн.

Буряадай АССР буряад арадай нииты нэгэн национальна гүрэнэй түлөө тэмсэжэ, гэрэнээ хамгаалдаг ба сахин харадаг байха.

Буряадай АССР-эй национальна гүрэн түрэдэ эсэргүүгээр политическэ партинуудай, ниитын эмхинүүдэй ба нэгэдэлнүүдэй, бүлэгүүдэй гү, али зарим хүнүүдэй зүгһөө хүсэ хэрэглэхэ һэдэлгэнүүд хуулиин ёһоор сарагдаха ёһотой.

3. Республикын бүхы үндэһэ яһатанай эрхэтэд Буряадай АССР-эй арад гэжэ тоологдохо ёһотой. Тэрэ арад республика соогоо бүрин эрхэтэ байлгые, гүрэнэй засагай эшэ үндэһые бэедээ даажа абана.

Арадай засаг республикын Конституциин үндэһөөр, мүн гүрэнэй засагай түлөөлэлгэтэ зургаануудай ашаар бэелүүлэгдэнэ.

Гансал Буряадай АССР-эй Верховно Совет бүхы арадай үмэнэһөө юумэ хэжэ, үгэ хэлэжэ шадаха. Политическэ нэгэшье парти, ниитын эмхи, бүлэг хүнүүд республикын бүхы арадай үмэнэһөө юумэ хэлэхэ эрхэгүй.

4. Буряадай АССР һайн дураараа, хэлсээнүүдэй үндэһөөр, РСФСР-эй бүридэлдэ орожо, бусад республикануудтай хамта бэеэ даанхай гүрэн — ССР Союзай субъект болоно.

Буряадай АССР өөрынгөө газар дээрэ засагаа гүйсэдөөр бэелүүлнэ. Гэхэтэй хамта хэлсээнүүдэй ёһоор ССР Союзай, мүн РСФСР-эй мэдэлдэ саг үргэлжөөр гү, али саг зуураар үгтэһэн эрхэ түлөөлэлгэнь эндэ оролсоногүй.

5. Буряадай АССР өөрын Конституцитай, өөрын гербтэй, тугтай, гимнтэй байха.

Союзна болон Федеративна хэлсээнүүдэй ёһоор тогтоогдоһон эрхэ соонь Буряадай АССР-эй дэбисхэр дээрэ Буряадай АССР-эй Конституци болон Буряадай АССР-эй хуулинууд дүүрэн хүсэтэй.

Буряадай АССР-эй бүрин эрхэтэ байлгын эрхэнүүдтэй таарaлдахагүй байбалнь, ССР Союзай, мүн РСФСР-эй хуулинууд болюулагдаха ёһотой. Буряадай АССР-эй, ССР Союзай, мүн РСФСР-эй хоорондо болоһон арсалдаанууд Союзна болон Федеративна хэлсээнүүдэй гүримээр шиидхэгдэхэ ёһотой.

Буряадай АССР-эй газар дээрэ байдаг бүхы эрхэтэд, эрхэтэн гэһэн үнэмшэлгэгүй хүнүүд, гүрэнэй органууд, предприятинууд, эмхи зургаанууд, организацинууд Буряадай АССР-эй хуулинуудые сахиха уялгатай.

Хуули гаргалгын, гүйсэдхэлгын, сүүдэй засагһаа республика доторхи гүрэнэй засаг бүридэхэ ёһотой.

6. Эрхэтэдтэ, хүн бүхэндэ ССР Союзай, РСФСР-эй эрхэтэн байха эрхыень хангаха харюусалга Буряадай АССР даажа абана.

Буряадай АССР-эй дэбисхэр дээрэ ажаһуудаг бүхы эрхэтэдтэ, мүн эрхэтэн гэһэн үнэмшэлгэгүй хүнүүдтэ Буряадай АССР-эй Конституцяар, мүн ССР Союзай, РСФСР-эй Конституцинуудаар, мүн уласхоорондын эрхын нормонуудаар хараалагдаһан эрхэ ба сүлөө олгохо харюусалга республика даажа абана.

Буряадай АССР-эй Конституцитай таарaлдуулан, политическэ бүхы партинуудта, олоной хабаадалгатай хүдэлөөнүүдтэ, шажанай эмхинүүдтэ гүрэнэй ба ниитын хэрэгүүдые хүтэлбэрилгэдэ хабаадаха адли тэгшэ арга боломжо Буряадай АССР олгохо юм.

7. Буряадай АССР-эй газар дайда Буряадай АССР-эй зүбшөөлгүйгөөр хэрэглэгдэжэ, хубилгагдажа болохогүй.

Буряадай АССР республикынгаа захиргаанай-территориальна, национально-захиргаанай байгууламжые өөрөө тодорхойлдог байха.

8. Буряадай АССР-эй дэбисхэр дээрэхи газар, уһан, байгаалиин бусад нөөсэнүүд, агаарай дайда, бүхы экономическа ба эрдэм-техникын хүсэн, ниитэ союзна ба федеративна зөөриһөө бэшэниинь Буряадай АССР-эй арадай зөөри болоно, тиимэһээ тэрэ зөөриеэ эдлэхэ, хэрэглэхэ, хубаарилха онсо эрхэтэй.

Экономическа, мүн гадаадын экономическа холбоо байгуулхадаа, бэеэ даанхай байха ябадалыень Буряадай АССР-эй гүрэнэй бүрин эрхэтэ байлга хангана.

Республикынгаа дэбисхэр дээрэ байгаали хамгаалха, байгаалиин баялигуудые хэрэглэхэ гүрим өөрөө тогтоожо, экологическа аюулгүй байдалые Буряадай АССР арадтаа хангаха юм.

9. Буряадай АССР буряад зоной соёлой, оюун бодолой талаар асуудалнуудые өөрөө шиидхэхэ, республикын газар дээрэ ажаһуудаг бүхы үндэһэ яһатадта национально-соёлоо, национальна уг заншалаа һэргээхэ эрхэ олгохо харюусалга даажа абана.

Буряадай АССР буряад хэлэеэ ниитын ажабайдалай бүхы ушарта хэрэглэлгые хангаха. Республикын газар дээрэ ажаһуудаг бүхы нацинуудай түлөөлэгшэд түрэл хэлэеэ хүгжөөхэ, хэрэглэхэ аргатай.

Буряадай АССР республикаһаа гадуур ажаһуудаг буряадуудай национально-соёлой, оюун бодолой, хэлэнэй талаар эрилтэнүүдые хангаха хэрэгтэ оролдолго гаргаха юм.

Буряадай АССР-эй дэбисхэр дээрэхи национальна, соёлой, түүхын үнэтэ баялигууд республикын арадай зөөри гэжэ тоологдохо ёһотой.

10. Буряадай АССР Союзна болон Федеративна хэлсээнүүдэй тогтооһон гүримэй ёһоор РСФСР-эй бүридэлһөө сүлөөтэйгөөр гараха эрхэ өөртөө олгоно. Буряадай АССР-эй арад өөрынгөө национально-гүрэнэй байгуулалтые өөрөө шэлэжэ абаха эрхэтэй. Буряадай АССР-эй бэеэ даанги гүрэн болоходонь, политическэ ба экономическа бэеэ даанхай байдалда эрхэтэдэйнь эрмэлзэл нацинууд хоорондын зүришэлдөөе бии болгохо, элдэб хёморсо үүдхэхэ ябадалда хэрэглэгдэхэ ёһогүй.

11. Тус Декларации Буряадай АССР-эй шэнэ Конституци зохёохо, Федеративна ба Союзна хэлсээ баталха, Буряадай АССР-эй хуули гаргалгые нарижуулха хэрэгтэ үндэһэ, һууринь боложо үгэхэ байна.

ЭЛҮҮР ЭНХЫН БУЛАН

Яншаруулангүй аргалуулая

Суухын үбшэнгүүдэй дунда туберкулез бага бэшэ һуури эзэлнэ. Тэрэниие эртэ танижа аргалаагүй һаа, үбшэлэгшэ удаан зобохо, удаан саг соо эмшэлүүлхэ болодог. Суухын туберкулёзтой хүнэй эмнэлгэдэ гүрэн жэлдээ 1500—2800 түхэриг гаргашалдаг һаа, хэрбээ тэрэнэй инвалид болобольнь, бүри ехэ мүнгэ гаргашалха баатай болоно. Тиимэһээ медицинын хүдэлмэрилэгшэд бөөрын гү, али суухын туберкулез үбшэнтэй хүнүүдые эртүүр таниха гэжэ ехэтэ оролдодог гээшэбди.

Гэхэ зуура энэ туберкулёзой мэдэгдэнгүй, бэшэ үбшэнгүүдтэй зэргэ хүрэдэгынь ехэ хашалантай юм. Заабол иимэ тиимэ шэнжэтэйгээр хүрэдэг гэхэнь бэрхэтэй. Тиигэбэшье хүн 37,0—37,2 градус хүрэтэр температуратай байжа магад.. Эдеэ хоолдо муу, өөдэгүй юумэндэ сухалаа хүрэдэг, ехээр турадаг, ууса нюргаяа үбдэдэг, гэдэһэ руунь аягүйгөөр хадхажа магад. Заримдаа шээхэдэ үбшэнтэй байдаг, бөөри тоншоод үзэхэдэ, үбшэн мэдэрэгдэдэг, эдэ бүгэдэнһөө гадна бөөри ехээр үбдэжэ, хадхажа болохо. Үбшэлһэн хүнүүд юрэнхы дээрэ тэнхээ тамиргүй байдаг. Энэ үбшэнэй һүжэрхэдэ, шээһэнэй үнгэ хубилжа болохо.

Зарим хүн бөөрын туберкулёзоор үбдэһэнөө мэдэнгүй, шуһанай дарлалта, остеохондроз, радикулит, холецистит, панкреатит, тонзиллит, хотын шарха, пиелонефрит, цистит гэхэ мэтэһээ хэдэн жэлдэ аргалуулжа байдаг. Энэ үбшэнэй сахарай диабедтэй болон ондоошье үбшэнтэй нэгэ доро хүрэхэ ушар яһала олон дайралдадаг юм.

Фтизиатрнууд ойлгогдоогүй элдэб үбшэнһөө зобожо ябаһан хүнүүдые нэн түрүүн урологическа туберкулёзоор шалгуулхыень дурадхадаг. Шалгуулхын түлөө туберкулёз үбшэнһөө һэргылдэг республиканска диспансертэ (Улаан-Үдэ, Кировэй нэрэмжэтэ үйлсэ) ерэхэ байхат.

Манай диспансерэй хүдэлмэрилэгшэд үргэлжэ республика соогуураа ябажа, туберкулёз үбшэнһөө яажа һэргылхэ тухай лекци, хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэжэ, медицинын нютаг нютагай хүдэлмэрилэгшэдэй дунда ойлгууламжын, һэргылгын хүдэлмэри хэдэг гээшэбди. Тиигэбшье эдэ бүгэдэ бага. Хүн бүхэн өөрынгөө бэеын элүүр энхэ тушаа нэн түрүүн һанаагаа зобохо ёһотой.

Республикынгаа хүн зоной медицинын талаар эрдэм мэдэсые дээшэлүүлхын тула предприяти ба эмхи зургаануудай, һуралсалай газарнуудай захиргаанда хандажа, фтизиатрнуудые коллективтээ урихыень дурадханабди. Тиигэбэл нилээд туһатай зүбшэлнүүдые дуулахал байхат.

С. ПЕРЕНОВА, врач-фтизиоуролог.

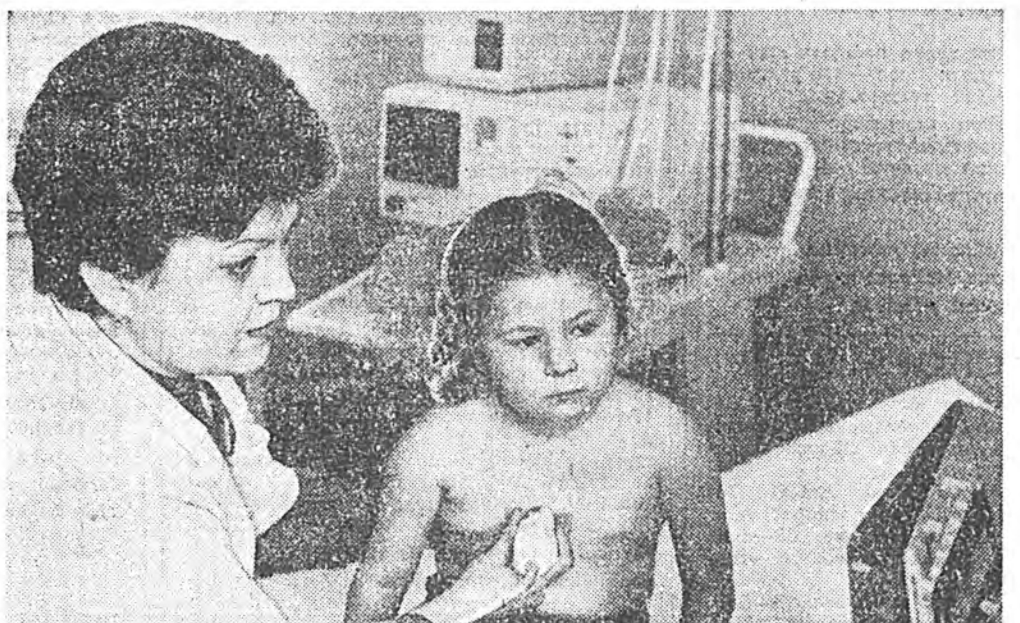

ЭРХҮҮ. Областиин хүүгэдэй клиническэ поликлиникэдэ хилын саанаһаа асарагдаһан медицинын шэнэ түхеэрэлгэнүүд тодхогдобо. Энэ түхеэрэлгэнүүд СССР-эй Президент М. С. Горбачевай гонорарай 350 мянган доллар мүнгөөр худалдан абтаһан байна.

Австри, ФРГ, Япон болон Швециһээ асарагдаһан хоморой шухаг эдэ түхеэрэлгэнүүд үбшэн үхибүүдые аргалхада хэрэглэгдэнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: хүүгэдэй поликлиникын лучевой үбшэнгүүдые элирүүлхэ кабинет соо врач Л. А. Луценко шэнжэлгэ хэжэ байна.

ТАСС-ай фотохронико.

ХЭШЭЭЛНҮҮД ҺОНИРХОЛТОЙГООР ЭХИЛБЭ

Хойто-Голой дунда һургуулида Виктор Жанчипович Мункоонов түрэл хэлэ ба литература заадаг юм. Буряад арадайнгаа соёл гэгээрэл, ёһо заншал һэргээхэ хүдэлмэри һуурин зоной дунда үргэнөөр бэлигтэй багша ябуулна. Тэрэ нютагай уран һайханай бүлгэмэй эдэбхитэй гэшүүн юм. Уянгата гоёор хуур дээрэ хүгжэм дуу гүйсэдхэжэ, үгышье һаа, шуран бэрхээр зүжэг наада харуулжа, сугларагшадай баясхаланда хүртэжэ ябадаг, Үхибүүдшье дуратайгаар түрэл хэлэнэйнгээ хэшээл шагнана. Багша налагай зохид хоолойгоор һурагша бүхэнэй ухаан бодолдо гүнзэгыгөөр хадуугдахаар буряад арадай аман зохёол, ёһо заншал, хэлэ бэшэг тухай хөөрэжэ үгэдэг юм.

Гэгээрэлэй хүдэлмэриин ветеран, арадайнгаа соёлой хүгжэлтэдэ горитой хубитаяа оруулалсажа ябадаг Мункоонов залуу мэргэжэлтэдэй багшын ажалай дардам харгыда гарахада хододоо туһалдаг юм. Багша-методист һуралсалай шэнэ жэлые арадайнгаа түүхэтэй холбоотой, һонирхолтой хэшээлээр эхилбэ.

Б. ШАРАКШАНОВ.

ТАСС ХИЛЫН СААНАҺАА

ОТТАВА. Монреалиие урда захатайнь холбодог Гэгээн Лаврентиин мүрэнэй хүүргэ дээгүүр табигдаһан индеецүүдэй баррикада сэрэгэй частьнууд һандаргаажа эхилбэ. Монреальһаа баруун тээ оршодог Ока хото шадар моухогууд гэжэ индеецүүдэй отогой зондо полици доботолоо гэжэ дуулимсаараа, байгша оной июлиин 11-дэ угсаатаниинь энэ хүүргэ хааһан байха юм. Бүхы Канадын зоной һанаагаа зобон 50 үдэр соо адаглажа байһан зүришэлдөөнэй шалтагаан ямар байгааб гэхэдэ, газарай түлөө хуушанай арсалдаан болоно. Урда сагһаа мэдэлдэнь байһан газар бусааха гэһэн индеецүүдэй эрилтые хараадаа огто абангүй, тэрэниие гольф-клубта үгэхэ гэһэн шиидхэбэриин абтахада, Канадын общестывын эгээл үгытэй хуби болохо индеецүүд дураяа ехээр гутажа, иимэ ябуулга хэһэн

НЬЮ-ЙОРК. США-гай эгээл томо автомобиль бүтээлгын корпораци болохо «Дженерал моторсын» захиргаантай ажалай шэнэ хэлсээ баталха һанаатай байһан тухайгаа автомобиль бүтээлгын промышленностиин хүдэлмэришэдэй профсоюз Детройдто соносхобо. Хуушан хэлсээниинь байгша оной сентябриин 14-дэ хүсэеэ алдаха юм. Зүгөөр тэрэ болотор харагдажа байһан бүхы асуудалнуудай талаар үгээ ойлголсохо аабзабди гэжэ хоёр тала найдана.

Ажалшадые ажалһаань гаргажа хаяха ябадалда эсэргүү хэмжээнүүдые хараалха, медицинын хангалгада үгтэдэг мүнгэн зөөриин хэмжээе хуушан зандань үлөөхэ аабзабди гэжэ профсоюзай хүтэлбэрилэгшэд этигэнэ. Хэлсээнэй проектдэ оруулжа, эдэ асуудалнуудые зүбшэн хэлсэхээр бэлэн байһан тухайгаа «Дженерал моторсын» түлөөлэгшэд мэдүүлээ. Тэрэл зуура салин хүлһэнэй хэмжээ дээшэлүүлхэ талаар өөрынгөө дурадхалнуудые проект соо оруулжа, тэрэнэй хэмжээе 2 процентээр хизаарлаха юм.

* * *

Шэнисын гүрэнэй нөөсэнүүдые арьбадхаха асуудал США-гай Хүдөө ажахын министерство хаража үзэжэ байна гээд энэ эмхиин туслахай түлөөлэгшэ К. Шинп мэдүүлһэн байна.

Эдеэ хоолой зүйлнүүдээр туһаламжа үзүүлхэ талаар уласхоорондын программануудай ёһоор өөрынгөө уялгануудые дүүргэхын тулада һүүлэй хоёр жэлэй турша соо хоёр дахин энэ нөөсэһөө таряа абаха баатай болообди гэжэ К. Шинп хэлээ. Тиигэжэ эндэ урдань бии байһан 147 миллион бушель шэнисын оройдоо 60 миллион бушелиинь августын эхин багта үлөөд байба. США-гай шэнисын нөөсэ орон соохи дэлгүүр дээрэ шэнисын үнэ сэн нэгэ хэм соонь байлгахын тулада гол түлэб хэрэглэгдэдэг юм.

БЭЭЖЭН. Байгша оной турша соо 24 гаран миллиард юань эрьесэһээ абтаба гэжэ «Жэньминь жибао» газетэ һая мэдээсэбэ. Хитадай банкын мэдээнүүдэй ёһоор энээнэй гол шалтагаанууд юун болооб гэхэдэ, хотодо болон хүдөөдэ ажаһуугшадай банкнуудта оруулдаг мүнгэн зөөриинь, дэлгүүр дээрэ наймаа хэһэнһээ ороһон мүнгэнэйнь хэмжээн дээшэлээ. Тиигэжэ мүнгэ сэхэ үгэхэ ябадал банкнуудай хиналта доро абтаһан байха юм. Нёдондоной эхиндэ эрьесэдэ байһан мүнгэнэй хэмжээн мүнөө 10,6 процентээр бага боложо, дүн хамтадаа 209 гаран миллиард юань болобо.

ДЕЛИ. «Хожомдонхаар — мүнөө аалида!» гэһэн уряануудые Энэдхэг ороной бүхы харгынууд дээрэ харахаар юм. Энэ уряагаараа дан түргэн ябаха дуратай жолоошодто ямар аюултай байһаниие һануулха гэһэн байгаа ха. Тус уряа обёорһон Энэдхэгэй ниислэл хотодо ажаһуудаг нэгэ наһажаал хүн бултаниие гайхуулһан ябадал гаргаба. Тэрэ Энэдхэгэй Түмэр замай министерствэдэ горитой мүнгэ почтоор эльгээбэ. Хажуудань эльгээһэн бэшэг соогоо Дип гэжэ нэрэтэй энэ хүн иигэжэ бэшэнэ: энэ мүнгэн хадаа Бомбейдэ хүдэлжэ байхадаа, хото шадарай поездуудаар ябаһанай түлөө түлбэримни болоно... Энэдхэгэй эрхэ сүлөөгөө олоһон 1947 оноо хойшо үгэхэ байһан түлбэринь энэ болоо юм ха.

МАНАЙ ХӨӨРЭЛДӨӨН

Энэ асуудал дэлхэйн монголшо эрдэмтэдэй ухаан бодолые үнинэй хүлгүүлдэг. Тус асуудалаар Буряадаймнай эрдэмтэдшье һонирходог байна. Буряадай Ниитын эрдэмэй институдай эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ, түүхын эрдэмэй кандидат Б. Р. ЗОРИКТУЕВ институдайнгаа эрдэмэй совет дээрэ элидхэл хэхэдээ, Чингис-хаанай хүдөөлүүлэгдэһэн газар тухай өөрынгөө һанамжа хөөрэжэ үгөө һэн. Тэрэнь эрдэмтэдэй анхаралые татаа. Өөрынгөө шэнжэлгэ тухай уншагшадтамнай хөөрэжэ үгэхыень түүхын эрдэмэй кандидат Б. ДАНИЛОВ Б. Р. ЗОРИГТУЕВТА хандаба.

ЧИНГИС-ХААН ХААНА ХҮДӨӨЛҮҮЛЭГДЭНХЭЙБ?

— Булат Раднаевич, һүүлэй үедэ Чингис-хаан тухай хөөрэлдөөн гарадаг болобо. Гэбшье тэрэ хүн тухай үргэн олониитэ ехэ юумэ мэдэнэгүй ха...

— Сэхыень хэлэхэдэ, һая болотор Чингис-хаан тухай абяа гараха, тэрээн тухай бэшэхэнь хорюултай байгаа. Мүнөө сагнай хубилба. Тиимэһээ түүхэ шэнжэлдэг эрдэмтэдэй урда шэнэ зорилгонууд табигдана. Ямар бэ гэбэл, түүхые байһан соонь, үнэн зүбөөр харуулха гэгдэнэ гээшэ. Тиимэһээ Чингис-хаан хаана хүдөөлүүлэгдээб, тэрэнэй хүүртэй Бурхан-Халдун гэжэ суута хада хаанаб гэжэ бидэшье шэнжэлхэ эрхэтэйбди. Энэ айхабтар шухала асуудал юм. Юуб гэбэл, элдэб үеын эрдэмтэд—Д. Банзаров, Г. Шмидт, М. Шуберт, Х. Пэрлээ, Б. Ринчен, Н. Ишжамц болон бусад энэ асуудалые шэнжэлжэ үзэһэн байна.

— Чингисэй хүүр тухай ямар һанамжанууд бииб?

— Мүнөөнэй Монгол ороной зүүн-хойно оршодог Хэнтэйн хада ууланuудай нэгэниинь Бурхан-Халдун гэжэ нэрлэгдэдэг байгаа ха гэжэ олонхи эрдэмтэд мүнөө һанамжалдаг юм. Энэнь үндэһэ баримтатай.. Хэрбээ тэндэ Чингисэй хүүрэй олдоболнь, гайхалтай бэшэ. Зүгөөр үшөө һонирхолтой шухала удхатай олон баримтанууд шэнжэлэлгэнүүдтэ хэрэглэгдэнэгүй ха гэжэ би тоолоноб. Үргэн ниитэ мэргэжэлтэдтэ мэдэгдээгүй, эрдэм шэнжэлгын хэрэглэмжэдэшье оруулагдаагүй баримтанууд бии. Жэшээнь, Чингис-хаан тухай Монголой, бэшэшье түүхын бэшэгүүд Бүртэ Шоно тухай домогоор эхилдэг гээшэ. Бүртэ-Шоно гэжэ хаан тайжа намналга, мүрдэлгэһөө зайлажа, Байгал далай хүрэтэр ерээд, Бурхан-Халдун хадын ташаланда ажаһууһан юм гэжэ тэдэ домогууд соо хэлэгдэдэг байна. Энэ баримта анхарагдангүй үлэшэдэг гэжэ ажаглагшаб. Бидэ энэ баримтада заабол анхарал хандуулха ёһотойбди гэжэ һананаб.

— Бүртэ-Шоно тухай домог «Монголой нюуса тобшо» соо бии...

— Тиимэ. «Нюуса тобшо» соо Бүртэ-Шоно Тенгис далай шадарһаа монголшуудта ерээ гээд хэлэгдэнэ. Тенгис хадаа Байгал далайн хуушанай нэрэ гэжэ олонхи эрдэмтэд хэлэдэг. Байгал далай элдэб ондоогоор нэрлэгдэдэг байһан юм. Эртэ урдын түүрэгүүд тэрэниие Тенгис гэжэ нэрлэдэг байгаа. Харин далайн хажуугаа ажаһууһан курыканууд, яхадай элинсэгүүд-Байгал, эвенкнүүд-Ламу гэдэг байһан гэхэ. Эдэ нэрэнүүд «далай», «ехэ уһан» гэһэн гансэ удхатай юм. «Нюуса тобшо» соо эртэ урдын түүрэг нэрэнь дурсагдана, гадна далай Байгал гэжэ батаар нэршээ бшуу. Эндэһээ тобшолол хэхэдэ, Бүртэ-Шонын ажабайдалай зам Байгал далай шадарһаа эхилээ гээд «Нюуса тобшо» бусад домогуудые батадхана.

— Буряадуудай элинсэгүүдэй тоонто болохо нютагта Бүртэ-Шонын ажаһууһан хада тэрээн тухай буряад аман зохёол болон түүхын бэшэгүүд соо дурдагданагүй гээшэ гү!

— Буряад арадай, мүн анхан сагта Байгалда дүтэ ажаһууһан Монголой ба Хитадай барга-монголнуудай дунда Бүртэ-Шоно тухай домогууд дэлгэрэнги юм. Удхань иимэ. Аюул тодхорһоо тэрьедэн, Байгал далай шадархи Баргажан нютаг руу Бүртэ-Шоно ерэнэ. Тэндэ Бархан уулын ташаланда Гуа-Марал һамгантаяа ажаһууһан юм. Бархан уулын ташаланда Бүртэ-Шонын отогоо түхеэрһэн газарай һуури мүнөө болотор үлэнхэй, харин Гуа Маралай нэрэ нютагай бөө, удаганuудай тарим соо дурсагдадаг һэн гэжэ Баргажанай наһажаал улад баталдаг байна. Бүртэ-Шоно Байнын ажаһууһан Бархан уулада ажаһуугаа гээд хори болон баргажан буряадуудай угай бэшэгүүд мэдээсэнэ. «Бүртэ-Шонын ажаһууһан Бархан уула анхан Бархан-Галдан гэжэ нэрлэгдэдэг байһан юм. Һүр жэбхэлэнтэ Бархан-Галдан уулатай Баргажан гол тухай баргажан буряадуудай үнинэй дуун бии.

— Түүхын эрдэм Бүртэ-Шоно тухай юун гэжэ хэлэнэб!

— Монголшуудай угай түүхэнүүд соо Бүртэ-Шоно Чингис-хаанай угай эхи табяа гэжэ домоглогдодог юм. Үнэхөөрөө Чингисэй угай бэшэгэй эхиндэ тэрэнэй нэрэ бэшэгдэдэг байна. Зүгөөр энээн тухай элдэб үгэ буляалдаан гараһаар. Бүртэ-Шоно гэжэ нэрэтэй хүн үнэхөөрөө бии байгаа. Манай эрын VIII зуун жэлдэ ажаһууһан гээд нэгэ заримашуул тоолоно. Харин би ондоо һанамжа баримталнаб. Ямар бэ гэбэл, энэ нэрэ хадаа эртэ урдын монголшуудай нэгэ угай нэрэ мүн гэжэ тоолоноб. Эртэ урда сагта ан амитадта шүтэдэг үедэ Бүртэ-Шоно (Толботой-Шоно) гэжэ нэрэ мүндэлөөд, XIII зуун жэлдэ удхань хубилаа. Тиин энэ нэрэ хожомой үеынхидтэ үнэхөөрөө ажаһууһан, угай эхи табиһан хүнэй нэрэ мэтээр ойлгогдодог болоһон байна. Гадна Бүртэ-Шонын һамган Гуа-Марал гэжэ нэрэтэй һэн гээд түүхын баримтанууд гэршэлнэ. Гуа-Марал гэжэ нэрэ Бүртэ-Шонын нэрэтэй эдли түүхэтэй. Хэрбээ Бүртэ-Шоные изагуураймнай эхи табиһан хүн гэжэ Чингис-хаан ойлгодог байгаа хадаа элинсэгэйнгээ ажаһууһан газарта хүдөөлүүлэгдэхэб гэжэ захиһан байжа магадгүй гэжэ һанамжалнаб. Тиимэһээ Байгал далайн хажууда Бүртэ-Шонын ажаһууһан нютагта Бурхан-Халдун байгаа гэһэн түүхын гэршэнүүд үгөө шухала, анхаралаа табимаар баримта болоно гэжэ тоолоноб.

—Бүртэ-Шоно гэжэ нэрэ отогой нэрэ байһан гэнэт. Тэрэнээ тайлбарилжа үгыт.

— Түүхэнь иимэ. Үни сагта Забайкалиин баруун-хойно Гуа-Марал гэжэ отогойхидой ажаһуудаг газарта өөһэдыгөө Бүртэ-Шоно гэжэ нэрлэһэн монгол отог зөөжэ ерээ һэн ха. Тэдэнэй ерэһэнэй удаа эндэхи үргэн дайдада монголшууд нилээд олошороһон юм. Тиимэһээ буряадууд ба барга-монголнууд өөһэдынгөө элинсэг болгожо, Барга Баатартай, Хоридой-мэргэнтэй суг Бүртэ-Шонын нэрэ дурсадаг байна. Минии ойлгоходо, шэнэ эрын I мянгадахи жэлэй түрүүшын хахадта гэхэ гү, али жужанийн ба эртэ урдын түүрэгүүдэй үе сагта шоно угтай монголшууд Байгал шадар ерээ. Шэнэ эрын VI зуун жэлэй хоёрдохи хахадта жужань хаанай засагай эртын түүрэгүүдэй сохилто доро унаһан хойно бэеэ аршалха зорилготойгоор зарим монгол угсаатан хүрэхэнь хүшэр газарнууд руу нүүжэ болоо ха. Эндэһээ үлэмжалхада, Бүртэ-Шоно отогойхид Байгал руу VII зуун жэлдэ ерэжэшье магадгүй. Зүгөөр энэ һанамжа батадхаһан ямаршье баримтагүйбди.

— Манай хизаар дайдада Бүртэ-Шонынхидой ажаһууһан тухай ондоо баримтанууд үгы гээшэ гү!

— Эндэхи дайдадамнай монголшуудай урин дулаанаар хандаса нэгэ гэршэ болоно. Дундада зуун жэлнүүдтэ Байгал шадарай, илангаяа Баргажан голэй нютагуудые монголшууд Баргуджин-Тукум гэжэ нэрлэдэг байгаа. Энэ үгые «түрэл Баргуджин» гэжэ оршуулхада, хамаагүй ха. Иимэрхүү оршуулга хээбди гэжэ мэдээжэ совет монголсвед, профессор Т. А. Бертагаев дурадхаһан юм. Баргажан нютаг монголшуудай түрэл дайда байгаа, тэндэ Бүртэ-Шоно отог хороһон байна.

Хожомойшье сагта ядарһан монголшууд тэндэ бэеэ ерэшалдаг һэн ха. Түүхын бэшэгүүд соо иимэ мэдээнүүд нилээд олон. Баргуджин-Тукум нютагай басаган Алун-Гоа Чингис-хаанай урдахи үеын нэгэ хүнэй һамган болоһон байна. Алун-Гоа—эсэгынгээ талаар хори, эжынгээ талаар барга угсаатан юм. Тэрэ хэдэн хүбүү түрөө. Нэгэнһээнь борджигин уг эхиеэ абаһан түүхэтэй. Чингис-хаан борджигин угай хүн гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Тиимэһээ тэрэ хори, барга угсаатантай уг изагуураараа сэхэ холбоотой гээшэ. Эндэһээ уламжалхада, барга угсаатан Чингис-хаанай сэрэгэй ба гүрэнэй ехэ-ехэ тушаалнуудые эзэлдэг байһан, олонойнь сэрэгэй ябуулгануудта хабаадалсаһаниинь лабтай. Тобшолходо, манай дайда монголшуудта түрэл хизаарынь байһан болоно. Энэ манай нютаг тухай Чингис-хаан оло дахин һайн һайхан, дулаан үгэнүүдые хэлэһэн байдаг. Тиимэһээ энэ газарые нэрэ һайнаар мэдэхэ байгаа гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй.

— Бүртэ-Шоно отогойхид Байгал шадар ажаһууһан юм гэжэ ямар шэнжэлгэшэ бэшээ юм!

— Буряадай түрүүшын эрдэмтэн Доржи Банзаров нүгшэхынгөө тээ урдахана Чингис-хаанай уг гарбал Баргажанай голдо ажаһууһан юм гээд хэлэһэн байдаг. Энээн тухай статья бэшэһэн байгаа. Уг гарбал гэхэдээ тэрэ Бүртэ-Шоные хараада абаа гэхэдэ, һэжэг түрэнэгүй. Гэбэшье Д. Банзаровай хэлэһэн энэ үгэдэ анхарал хандуулагдаагүй. Харин статьяһань үгы болонхой гэжэ тоологдоно. Мүнөө үедэ Д. Банзаровай шэнжэлгэнүүд мартагдажа байнхай. Гэхэтэй хамта тэрэнэй хүдэлмэриин удха шанарые доошолуулха һэдэлгэшье хэгдэнэн байха. Энэ хадаа ехэл буруу юумэн. Тэрэ ёһотойл бэрхэ эрдэмтэн байгаа. Тэрэнэй хэһэн шэнжэлгэнүүд мүнөөшье өөрынгөө удха алдаагүй.

—Танай хөөрэһэн юумэн тон һонирхолтой, этигэмээршье байна. Теэд гэхэ Монголой Хэнтэйдэ археологуудай Чингис-хаание хүдөөлһэн газарые олоо һаань, яаха гээшэб! Тиигээ һаань, Бурхан-Халдун тэндэ гэхэ байна ха юм. Тиихэдэнь танай Бүртэ-Шоно тухай, Байгалай хажуудахи Бархан хада Бурхан-Халдун гэжэ нэрэтэй байһан гэжэ хэлээшэ буруу болохонь ха юм!

— Би тиигэжэ һананагүйб. Юуб гэхэдэ, Шоно угсаатан Байгалай эрьеһээ Монгол руу зөөжэ ошоходоо, эндэхи нэрэнүүдээ тиишэнь абаашажа болоо. Тэндэ ажаһуужа эхилһэн газараа Баргажанай Хүнтэй талын, тэндэхи хадаяа—Бархан Галдан, горхоноо Онөө гэхэ мэтээр нэрлэжэ болохо байгаа ха юм. Иимэ жэшээнүүдые үргэлжэлүүлжэ болохоор. Саашадаа монголшуудай хэлэндэ эдэ нэрэнүүд хубилгагдажа, Хэнтэй, Бурхан-Халдун Онон боложо болоо. Иимэ юумэн гансашье монгол угсаатанай түүхэдэ бэшэ, бусадшье арадуудай түүхэдэ олон ушардаг. Ушар иимэһээ Монголдо, Бурхан-Галдан гү, али Бурхан-Халдун гэжэ нэрэтэй хоёрдохи хада бии боложо болоо. Эндэ Чингис-хаание хүдөөлүүлһэн байхадааашье болоно. Иимэ һанамжые буруушаахын аргагүй.

Шоно-монголнууд тухай хэлэхэдээ, минии һанахада, энэ арадай, мүн буряадуудай Бүртэ-Шоные уг гарбалнай гэжэ тоолодогые хараада абангүй байжа болохогүй. Тиимэһээ энэ асуудалаар хэгдэхэ саашанхи шэнжэлгэнүүдтэ Байгал далай тээшэ һаналаа табихаяа мартажа болохогүй гэхэ байнаб. Байгал шадартай холбожо, Монголой түүхые шэнжэлгэ һанаанда оросгүй, мэдэгдээгүй олон юумэ элирүүлжэ болохо. Ганса нэгэ жэшээ дурдахам. Баргажанай зарим зоной хэлэһээр, Бархан хадын эзэниие Темучин гэжэ нэрлэдэг байгаа. Энэмнай Чингис-хаанай бодото нэрэ ха юм. Темучинэй түлөө баргажанай бөөнэр урдань ехэ тахилга хэдэг һэн.

— Чингис-хаан Хэнтэйдэ хүдөөлүүлэгдэнхэй гэгшэд өөһэдынгөө хэлэгшые юугээр баримталка гээшэб!

— Чингис-хаанай элинсэгүүд эндэ ажаһууһан, өөрөө эндэ түрэһэн, бага балшар наһаниинь эндэ үнгэрһэн юм. Эндэһээл монголшуудай агуу ехэ хаан болоһон гэхэ. Бурхан-Халдун хада Ононой эхиндэ байһан гээд «Нюуса тобшын» нэгэдэхи параграф соо хэлэгдэһые баримта тэдэнэр онсо илгана. Энээниие, 5—8 параграфуудые уншаад байхадаа, минии толгойдо хоёр ондоо һанал түрэнэ. Эндэ Онон тухай хэлэгдэнэ. Тиихэдээ Хэнтэйн Бурхан-Халдун тухай хэлэгдэжэ болоо. Харин эндэ Баргуудай Мэргэн, Баргуджин-Гоа, Харилартай-Мэргэн, Алун-Гоа тухай дурдагдаһаниинь Байгал далай шадар болоһон үйлэ тухай бэшээтэй гээд тухайлхаар. Хоёрдохёор, нэгэ отогой монголшууд элдэб шалтагаанһаа боложо, нэгэл өөһэдын мэдэхэ газар дайдаар зөөжэ ябадаг байгаа. Харин Байгал шадарайхид «ойн угсаатан» гэгдэгшэд ойһоо гаража ошодоггүй һэн. Энээн тухай түүхэшэд Рашид-эд-Дин XIII зуун жэлдэ хэлээ һааб даа. Баргут болон хори угсаатанай урдын түүхын Байгалтай холбоотой байһые хараада абаа һаа, тэдэнэй Хэнтэй зөөжэ ошоһондо этигэхэнь бэрхэтэй. Энэ ушарһаа, «Нюуса тобшо» соо Чингисэй элинсэг Добун-Мэргэнэй Алун-Гоатай Бурхан-Халдунай хажууда уулзаһан тухай хэлэгдэһэшэ монголшуудай Байгал шадар байха үеые харуулжа болоо. Энээниие буруушаабашье, Бүртэ-Шоно Байгалһаа ерээ гээд ойлгохоор. Тиимэһээ XIII зуун жэлдэ Бурхан-Халдун гэжэ нэрэтэй хада гансашье Хэнтэйдэ бэшэ, харин Байгал шадаршье байжа болоо.

— Хэнтэйдэ ямар хадын Бурхан-Халдун гэжэ нэрэтэй байһыень эрдэмтэд мэдэнэ гээшэ гү!

— Хэншье һайнаар мэдэнэгүй. Тон томо Хэнтэй-Хаан хада тиигэжэ нэрлэгдэжэ болоо гээд тухайлна. Минии хэлээшэ буряад арадай аман үгэдэ, угай бэшэгүүдтэ, ульгэр домогуудта хэлэгдэһэн баримтануудһаа үндэһэтэй гэхэ байнаб. Чингис-хаание өөрын болгохоёо, монголой үйлэ хэрэгүүдые буряадуудай газар дээрэ асархаяа һанана бэшэб. Намайе уншагшад зүбөөр ойлгохо гэжэ найданаб.

ШЭНЭ ОЛДОШЫН ҮНДЭҺӨӨР

АШХАБАД. Дундада зуун жэлнүүдтэ Хорезмын түб хото байһан Гурганчын түүхэдэ шэнэ хуудаһан нээгдэбэ. Туркмениин Наукануудай академиин түүхын институдай хүдэлмэрилэгшэд Наджметдин Кубра мавзолейн хажууда хабтагай шулуу олоһон байна. Энэ хабтагай уран гоёор шэмэглэгдэнхэй. Иимэ шэмэглэл тус республикын хойто талын газарнуудта урдань олдоһон түүхын памятнигуудай дунда үзэгдөөгүй юм. Тиин түүхэшэдэй урда мүнөө үедэ олон асуудалнууд табигдаба. Хабтагай дээрэ диваажанай шубуун сумругуши зурагданхай. Урданай домог үгын ёһоор энэ шубуун хүнэй һүнэһэнэй диваажанда хүрэхэдэ, туһалдаг юм. Энэ памятнигые тайлбарилжа шадабал, Гурганча хотын түүхэ баяжуулагдаха байна ха юм. Олон харгын бэлшэр дээрэ түбхинэһэн энэ хото гоё гэгшын ордонгуудаараа библиотекэнүүдээрээ, сумэнүүдээрээ суутай байһан

АГУУ ИЛАЛТЫН 45 ЖЭЛЭЙ ОЙДО

«ЭСЭГЫНГЭЭ НЭРЫЕ ГАМНААРАЙ...»

ИЛАЛТЫН баяр ёһололой ой... Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай дүлэтэ жэлнүүд улам саашаа холодон ошоно, харин эб найрамдалта ажабайдалай нарата үдэрнүүд улам бэхижэн мандажа байна. Бидэнэй жаргалта ерээдүйе хангаһан, эрэлхэг зоригтойгоор дайнда хабаадажа, ами наһаяа үгэһэн баатар сэрэгшэдэй алдар солые магтан суурхуулнабди. Үнэтэй сэнгээр олдоһон Эб найрамдал, ажабайдал тухай залуушуулда ойлгуулжа, дайшалхы-патриотическа хүдэлмэридэ өөрынгөө хубитые дайнай болон ажалай ветерануудай оруулжа байһаниинь тон һайшаалтай. Жэшээлбэл, Яруунын районой Эгэтэ тосхоноойнгоо эрхим хүбүүдтэ, ами наһаяа гамнангүйгөөр фашис болон япон булимтарагшадтай тэмсэһэн нютагаархиндаа Мүнхэ дурасхаалай альбом бии болгожо, мэдээжэ журналист, дайнай болон ажалай ветеран Ц-Д. Н. Дугаров бэдэрэлгын ехэ ажал ябуулһан байна. Энэ хадаа ехэ удха шанартай, дэмбэрэлтэй хэрэг. Тэрэшэлэн дайнда мордоод унаһан сэрэгшэдэй намтарые мэдэхэ, фото-зурагыень олохо, хаана дайлалдаһыень, хаана алуулһыень элирхэйлхэ гээшэ, тиимэ бэлэн хэрэг бэшэ ха юм. Энэ нангин хэрэгтэнь мүн Эгэтын һургуулиин үхибүүд эдэбхитэйгээр хабаадана, бэдэрэлгын хүдэлмэриие саашань үргэлжэлүүлнэ. Иигэжэ залуу үетэн энэрхы һанал бодолтойгоор, Эхэ орондоо дуратайгаар хүмүүжүүлэгдэжэ, жабхаланта һайндэр болохо Илалтын үдэр ветерануудаа хүндэлэн ёһолдог...

Дайнай болон ажалай хэды олон ветерануд Агуухэ Илалтын 45 жэлэй ойн баярай һайндэрые угтаха золгүй байгаа гээшэб?! Дайнай үедэ хүндөөр шархатаһанһаа, гү, али олон жэлэй үнгэрхэ тума үндэр наһатай, үлбэр бэетэй болоһонһоо тэдэнэй олонхинь наһа бараа... Тэдэнэй дунда минии хадам эсэгэ, дайнай болон ажалай ветеран Ойдоб Жамбалович Жамьяновые нэрлэхээр. Хүндэ үбшэнһөө боложо, Агуухэ Илалтын 45 жэлэй ойн һайндэр хүрэтэр оройдоол хахад жэл үлөөд байхада, наһа бараа. Хамта алба хэһэн, суг ябаһан нүхэрһөө — Владимир Федорович Керзинһээ жэл бүри — Майн 9-нэй һайндэрөөр амаршалгын бэшэг абадаг байһан юм. Табин жэл соо шахуу Ойдоб Жамбалович дайшалхыород нүхэртэеэ харилсаануудаа алдаагүй. Тэдэнэр бэе бэедээ мэндын тэмдэг эльгээлсэн, харилсаа холбоогоо бүхы наһан соогоо үргэлжэлүүлһэн хани нүхэдэй ёһо заншалынь тон һайшаалтай. Дайнай хатуу хүндэ сагые бэе дээрээ үзэһэн, бүхы шалгалтануудые хамта дабажа гараһан дайнай ветерануудай нангин дурасхаалта холбоо барисаан, залуу наһан, ажал, гэр бүлэнүүд тухайнь уншагшадтаа удхалан хөөрэхэ хүсэлтэйб.

...Аяар 1940 ондо сэрэгэй албанда Яруна нютагһаа абтаһан Ойдоб Жамьянов Алас-Дурна зорёо һэн. Хойто жэлынь Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайн эхилшоо бэлэй. 1941 оной ноябрь һарада Уссурийскын артиллерийскэ училищи дүүргэһэн хүбүүд, тэрэ тоодо О. Ж. Жамьянов Баруун фронт ошохоёо хүсэһэн байгаа. Зүгөөр Эсэгэ оронойнгоо зүүн хилые хамгаалха гэһэн зорилго тэдэнэй урда табигдаа бшуу. Тиигэжэ танкнуудые хюдадаг батарейн хоёрдохи взводой командираар О. Ж. Жамьянов томилогдоһон байгаа. Харин 1942 оной эхеэр дурсагдагша училищи дүүргэһэн Владимир Федорович Керзин (Пермь хотоһоо ерэһэн) тус батарейн нэгэдэхи взводой командирай уялга бэелүүлжэ эхилээ һэн. Түрүүшын үдэрһөө эхилэн, хоёр командир дайшалхы нүхэд болоо бэлэй. Хилэ шадар бэхилүүлэгдэһэн энэ районие зүүн-урда зүгһөө занаһан, дайнда бэлдэжэ эхилһэн япон булимтарагшадһаа аршалан хамгаалха зорилго эндэхи сэрэгшэдэй урда табигдаһан байгаа. Ямаршье ушарта бэеэ, зэбсэгээ хэзээдэ бэлэн байлгаха зорилготой байһан сэрэгшэд өөһэдынгөө малтаһан окопууд соо унтадаг, халуун, хүйтэниие бэе дээрээ яһала үзэдэг байгаа. Тиихэдэ үдэр, һүнигүй гэхээр тусхай һуралсалай һорилгонууд, ехэ бэлэдхэлнүүд үнгэргэгдэдэг һэн...

Тэрэ үеын үйлэ хэрэгүүдые, дайнай ушарнуудые хадам эсэгын дайшалхы нүхэр Владимир Керзинэй эльгээһэн олон тоото бэшэгүүд, амаршалгын үгэнүүд һэргээн харуулна: **«Минии фронтовой хани нүхэр! Шэнэ жэлээр! 1943, 1944, 1945 болон 1946 онуудые намтай хайшан гэжэ угтаһанаа һанана гүш! Бидэ хоёр хамтадаа баяр, гашуудалаа хубаалдадаг һэн гүбди... Шэнэ жэлдэ Саша Селиверстовтэй хамта шпионуудые Платоновко дээрэ бариһыемнай һанана гүш!.. Владимир ба Зинаида Керзинтэн».**

Зүб даа, иимэ ушарнууд мартагдаха аал?! Манай гүрэнэй хилые нюусаар гаража, тагнуулда ерэһэн япон тагнуулшадые элирүүлхэ хэрэгтэ тэдэнэр бага бэшэ баатаршалга харуулдаг байгаа.

Наһа барахынгаа урда тээ дайн тухай, дайшалхы нүхэр тухайгаа эсэгэмнай ехэ һонин юумэнүүдые намда хөөрөө һэн. Амиды ябахадань, энээн тухайнь бэшэжэ шадаагүйдөө халагланаб.

— 1945 оной августын 9-һөө дайнай үйлэ хэрэгүүд эхилээ бэлэй. Муданьцзян гэжэ газарта ехэ тулалдаан болоо бэлэй. Техническэ талаараа тон һайнаар зэбсэгжэһэн япон сэрэгшэд ехэ эсэргүүгээр дайлалдажа, тэндэ хоёр пушкамнай тэһэ бүдүүлаа һэн. Владимир нүхэртөө эндэ суг ябаабди, эдеэ хоолоо хубаалдаабди, дайшалхы нүхэдөө гээгээбди, дайнай хара утаа үзөөбди. Харбин хүрэтэр дайлалдан, дайсадаа намнан, һамна бута сохин, урагшаа дабшаабди,— гэжэ Ойдоб Жамбалович тодорхойгоор хөөрөө бэлэй.

һайнаар зэбсэгжэнхэй япон милитаристнуудые хюдаха гээшэ бэрхэтэйшэг хэрэг байгаа. «Зариманиинь ой хүбшэ руу тэрьелэн, бандидууд боложо, манай совет хүнүүдтэ ехэ хохидол, һүйд, тодхор татадаг, һүниндөө сэрэгшэдтэмнай доб толго хэдэг һэн»,— гэжэ хадам эсэгэмни хөөрэхэдөө, зүрхэ сэдьхэлээ ехэл хүдэлгөө һэн.

Тэрэшэлэн совет сэрэгшэд ой соогуур хороһон бандидуудые үгы хэхэ зорилготойгоор дайшалхы операцинуудые үнгэргэдэг байгаа ха юм. Анда нүхэд болоһон хоёрнай энэ хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадаһан байна...

Совет сэрэгшэд хаанашье дайлалдахадаа, хархис хара фашистнуудтай гү, али милитарис япон сэрэгшэдтэй эрэлхэг зоригтойгоор тэмсэхэ үедөө шэн габьяа харуулһан, Агуухэ Илалтые шэрээлсэһэн гээшэ.

1948 ондо «дайгаа дараһан, даагаа һүүлдэһэн» дайшалхы нүхэд эб найрамдалта ажалдаа бусаа һэн: Владимир нүхэрынь Пермьдэ заводой инженер болоо.

Харин Ойдоп Жамбалович хүдөөгэй багшын мэргэжэл шэлээ һэн. Тиигэжэ олон жэлэй туршада Яруунын районой һургуулинуудта багшааршье, директорээршье ажаллаа. Капитан нэрэ зэргэтэй Ойдоб Жамбалович олон хүнүүдтэ эрдэм олгуулһан, шабинараа ажабайдалай үргэн харгыда гаргаһан алдартай. һайндэртэшье, юрын үдэрнүүдтэшье дайшалхы нүхэд бэе бэеэ мартангүй, зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэмэ һайхан үгэнүүдээр бэе бэеэ амаршалдаг, дэмжэдэг байгаа.

«Манай үетэнэй эгээл ехэ һайндэр болохо Илалтын үдэрөөр амаршалнаб!»— гэжэ Владимир нүхэрынь бэшэхэдээ, шүлэгэй дээжые эсэгэдэмнай зорюулдаг байгаа. Илангаяа аза жаргалтай, элүүр энхэ ябахыень үреэдэг бэлэй.

һүүлэй үедэ элүүр энхэ ябаха гээшэ дайнай ветерануудта ехэл бэрхэтэй болоно. Дайнай шарханууд гэнтэ задарха, бэеэ гамнангүй ажаллаһандаа, наһатай болоходонь, бэень муудажа эхилээ. Гэбэшье тэдэнэр мүхөөгөө үгтөөгүй. Эрэлхэг хүсэл зоригыень Владимир Керзинэй амаршалгын бэшэгэй үгэнүүд гэршэлнэ: **«Хүндэтэ Ойдоб Жамбалович! Манай үетэнэй Агуухэ һайндэрөөр — Илалтын үдэрөөр амаршалнаб! Энэ үдэрэй түлөө бидэ залуу наһаяа, элүүр энхэеэ үгөөбди, харин манай хэдэн миллион нүхэд, үетэн ами наһаяа хайрлаагүй бшуу... Манай бэе дээрээ үзэһэн гашуудал, зоболониие манай үхибүүд, ашанарнай хэзээдэшье бү үзэг. Халуунаар тэбэринэб. Керзинтэн».**

Олон үри хүүгэдые, ашанарые, зээнэрые хүмүүжүүлжэ байһан эдэ нүхэд үри саданартаа һайн һайханиие хүсэхэл ёһоороо хүсэһэн байна ха юм. Керзинтэн гурбан үхибүүдтэй: Дмитрий, Константин хүбүүдтэй, Наталья гэжэ басагатай. Аша хүбүүдынь — Алеша Володя хоёр ехэнүүд болоо. Харин Жамьяновтанай гэр бүлэдэ найман үхибүүд, арбан дүрбэн аша зээнэр бии. Үнэр баян, олон хүүгэдэй «газарые ганзагада, хүлыень дүрөөдэ» хүргэһэн эбнар болоһон фронтовой нүхэд гэр бүлэтээ хамта 1981 ондо Пермь хотодо хани халуунаар уулзаа һэн. Дайшалхы залуу наһаяа тэдэнэр һанан дурдаа бэлэй. Владимир Федорович наһанайнгаа хани болохо Зина нүхэртэеэ Хабаровск хотодо ушарһан байна. Зинаидашье ёһал японтонтой болоһон байлдаануудта хабаадаһан габьятай... Тэдэнэр илангаяа 1945 оной майн 9-нэй үдэр тухай удаан хөөрэлдэһэн юм ха. «Илалтын үдэр — 1945 оной майн 9-дэ манай артиллерийскэ салют боложо, дивизиин штабай сонхонуудай шэлнүүд тэһэрээ һэн гүбэ, һанана гүш?»... Фронтовигууд олон тоото орден, медальнуудаар шагнагданхай. Зүгөөр тэдэнэр оройдоол ганса үдэр — майн 9-дэ орден, медальнуудаа зүүдэг байгаа. «Ажабайдалда этигэл найдалтай, хүхюу зугаатай, һайхан сэдьхэлтэй тэдэ хоёр бэе бэетээ ехэ таарадаг һэн»,— гэжэ Ойдоб Жамбаловичай хани нүхэр, минии хадам эжы, Буряадай АССР-эй һургуулиин габьяата багша Акулина Ользоновна Орбодоева хөөрөө һэн. Үнэхөөрөө Владимир Федоровичшье өөрөө ехэ дорюун, хүхюу зантай хүн, гитара дээрэ наадажа дуулаха, шүлэг уншаха тон дуратай юм. Бэшэг бүхэн соонь шүлэгүүд олон. Хабаровскда, һамганайнгаа нютагта мүнөө зөөжэ ошонхой. Тиигээд дайнай үетэй сасуулан, һүүлэй үедэ һалбаран хүгжэһэн энэ хизаараар омогорхон баясажа байһанаа бэшэгүүд соогоо мэдүүлдэг байна.

Эсэгынгээ нэрэ нэрлүүлэн, ашыень харюулха, хүнэй зэргэ хүн болохо гэһэн зорилготойгоор фронтовой нүхэдэй үхибүүд оролдон ажаллана, ажаһууна.

Эмнигынь мэдэнгүй гэнэдэбэш, зүү,
Эмээлдээ тэгшэхэн һуугаарай даа.
Эдирхэн наһандаа гэнэдэбэш, зүү,
Эсэгынгээ нэрые гамнаарай даа...

Буряад арадай энэ дуунай сэсэн мэргэн үгэнүүд үхибүүдэйнь сээжэдэ бүхөөр хадуугданхай. Ойдоб Жамбаловичай хоёр басагадынь — Тамара, Цымжид гэгшэд багшын зам шэлэнхэй. Харин хэды олон ашанарынь энэ хэрэгыень үргэлжэлүүлхэ юм, бү мэдэе. Тэдэнэр ямаршье мэргэжэлтэй болоо һаа, үбгэн абынгаа Агуухэ Илалта шэрээлсэһые мартахагүй байха! Тиихэдэ хүндэ хүшэр дайн соошье, бүхы наһан соогоо бэхижүүлһэн хани нүхэсэлыень бидэ булта үргэлжэлүүлхэ ёһотойбди. Юуб гэхэдэ, мүнөө үедэ орон доторнай эндэ-тэндэ яһатануудай хоорондохи зүриндөөнэй, хёморооной боложо байһан сагта хани барисаа бэтэдхэхэ гээшэ манай нангин уялга, эсэгымнай захяа үгэнүүд болоно. Тиихэдэ гансашье манай сэрэгшэдэй шэн зориг Илалта асараа бэшэ, мүн эб нэгэдэл, хани нүхэсэл энэ һайхан нарата үдэрые манда дүтэлүүлээ, манай жаргалта ерээдүйн харгы зам нээгээ ха юм. Эб нэгэн ябахадаа, эршэ хүсэтэй байхат гэһэн эсэгынгээ захяа үгэнүүдые мартахагүйбди!

Б. ОРБОДОЕВА,
журналист.

Уласхооронд... ШЭНЖЭЛ...

ШЭНЭ ШЭГЛЭЛЫЕ БАРИМТАЛНА...

Американ социолог Джон Воронов гэгшэ эгээл түрүүн «велосипеднэ экономико» гэһэн үгэнүүдые хэрэглээ юм. Энэнь түрүүшээр Япондо хабаатай һэн. Хожомынь Урда Корейн экономико тухай хэлэхэдэ, таарамжатай болоо юм. Ушар юуб гэхэдэ, орон дотороо өөһэдын баялигуудаар баян бэшэ гүрэнүүд гаргажа байһан продукцияа ехэ болгохо, хариин гүрэнүүдтэ ехээр худалдаха гэжэ оролдохо ёһотой болоно ха юм. Энэ велосипедээр ябаһантай жэшээтэй. Унашахагүйн тула педалиень түргэнөөр эрьюулхэ хэрэгтэй бшуу.

Гэхэтэй хамта һүүлшын жэлнүүдтэ Урда Корейн экономическа хүгжэлтэ хүн зониие гайхуулна. Сеулай правительствын мэдээсэһэнэй ёһоор, байгша ондо экономическа хүгжэлтын ургалта 8—9 процентдэ хүргэгдэхэ юм. Энэ жэлэй түрүүшын үдэрнүүдтэ ургалтын хэмжээн 6—5 процент болохо бээз гээд багсаагдаа бэлэй. Тиихэдэ Урда Корейн экономистнууд энэ хадаа тон бага, иимэ хэмжээгээр саашадаа хүгжэхэ болобол, одоол велосипед дээрэһээ унаха түйлдаа хүрэхэбди гэжэ мэдүүлээ һэн.

һүүлэй арбан жэлэй туршада Урда Корейн экономикын ургалта дунда зэргээр 12 процентдэ хүргэгдэһэн байха юм. Иимэ үндэр амжалта яажа түйлагдааб? «Японой замаар» дабшахадаа, Урда Корейн захиргаан түргэнөөр хүгжэжэ шадаха арга болсмжотой хэдэн компанинуудые шэлээ юм. Тиин эдэ компанинуудай национальна бүхы нөөсэнүүдые элсүүлхээр арга болсмжонууд олгогдоо бэлэй. Тэдэнэртэ гүрэнэй зүгһөө урьһаламжа үгтөө, эдэ фирмэнүүд үйлэдбэриин шэнэ технологи үргэнөөр нэбтэрүүлээ. Эндэ дипломадууд ехэ туһаламжа үзүүлээ юм. Америкын Холбоото Штадуудһаа абтаһан мүнгэ зөөри эдэ компанинуудта ехээр үгтөө. Тиин индустриальна тон томо гэгшын үйлэдбэри бии болгогдоо юм. Эндэ бүтээгдэһэн продукци дэлхэйн дэлгүүр дээрэ, нэн түрүүн США-да, үндэр сэгнэлтэдэ хүртэжэ эхилээ бшуу.

Энээнһээ уламжалан, Урда Корей дэлхэйн промышленна талаар эгээл хүгжэнги түрүү арбан гүрэнэй тоодо оролсоо юм. Наяад онуудай эхеэр хариин гүрэнүүдтэ худалдагдадаг продукциин хэмжээн жэл бүхэндэ 25 процентээр ургаһан байна. Тэрэнэй 60 процентнь США-гай дэлгүүрнүүд дээрэ худалдагдадаг һэн. Урда Корейдэ гаргагдаһан автомобильнууд Америкын харгыгаар һүндэлөө, Урда Корейн верфьнүүд судналуудые олоор бүтээжэ, дэлхэйн дээрэ түрүү һуури эзэлжэ ябаһан Япон оронийе түрижэ шадаа юм.

Наяад онуудай эхеэр япон ... гай долларһоо тон хямда бай... дын дэлгүүр дээрэ Японд... лэгдэһэн продукци США-гайхи... үнэ сэнгээр дээгүүр байһан юм. Урда Корейдэ тон ехэ арга бол... дые олгоо гээшэ. Бараг хямда ... дукцинь дэлхэйн дэлгүүр дээрэ... худалдагдадаг байгаа бшуу. Эн... ци гаргадаг хүдэлмэришэдтэ то... лин хүлһэ түлэгдэдэг байһан. Гэб... лэй жэлнүүдтэ профсоюзуудай ... га доро бүһалгаанууд боложо, ... рейн компанинууд хүдэлмэриш... тэнүүдые дүүргэхэ баатай болоо... мэһээ эдэ компанинууд нэгэн ... фронт дээрэ тэмсэхэ ушартай б... шэ. Нэгэдэхеэр, үндэрөөр сэгнэгд... дукци гаргадаг Японийн фирмэн... ёрдохёор, хямда гэгшын продук... жа эхилһэн шэнэ индустриальна... Таиланд, Малайзи болон бусад... нинуудтай атаа мэеэ буляалд... жэлһээ жэлдэ хүндэ хүшэр боло...

Иимэ эрхэ байдалда промышл... томо гэгшын компанинуудта түш... шэ аюултай гээд элирһэн бай... гэхэдэ, иимэ компанинуудые ... шэнэдхэхэ, хубилгаха гээшэ хүнд... Орон дотор үйлэдбэриин шэнэ... гинууд дүтэлдэнэ. Атаа мэеэ бу... япон болон баруун оронуудай ... Урда Корейдэ шэнэ технологи... рагүй. Урдань хамараа һайсал ... байна ха юм. Тиимэһээ 1989 он... дын оронуудта эльгээгдэдэг эд... хэмжээн 5,2 процентээр доошол... США-да эльгээгдэдэг автомоб... тоо хоёр дахин үсөөрүүлэгдэһэн...

Гэбэшье Урда Корейн бизнесме... гойгоо ганхуулнагүй. Ороной пр... во шэнэ шэглэлые баримтални... урдань ороной правительство то... компанинуудые дэмжэдэг байгаа... нөө үедэ дунда зэргын гү, али... фирмэнүүдые дэмжэнэ. Эдэнэр... түргөөр эд бараанай номеклатур... гажа, шэнэ технологи түргэнөө... рүүлжэ шадаха болоно ха юм. П... ство эрид хэмжээнүүдыешье абе... ной мэдээжэ 53 компаниин 49-нь... дэ 544 зүйл гаргалгые хубиин ... тинуудта дамжуулха ёһотой юм. ... тор хэгдэхэ эрдэмэй-техническэ ... нүүдтэ мүнгэ зөөри ехээр һо... байна.

Сеул сагаа миинтэ баранагүй, ... даль түргөөр эрьюулнэб, тэрэ ... дээрээ тогтохо юм гэжэ энд... ойлгонхой бшуу.

ГЕРМАНИ: ХҮШЭР ХҮНДЭ ҮЕ СА...

Байгша оной октябриин 3-да дэлхэйн политическэ карта дээрэ Германи гэһэн шэнэ гүрэн бии болохонь. Хэрбээ урдань Германиин хоёр гүрэниие нэгэдүүлхэ тухай хэлсэдэг байбал, мүнөө бидэ 1949 ондо абтаһан Баруун Германиин конституциин 73-дахи статьягай үндэһөөр ГДР-ые ФРГ-тэй ниилүүлжэрхиһэн ушарай гэршэнэр болонобди гээд зарим шэнжэлэгшэд тоолоно.

Гэхэтэй хамта Германиин гүрэнүүдэй нэгэдэжэ, тэндэһээ совет сэрэгүүдые гаргалга хадаа империализмын ябуулганууд гээшэ гээд заримашуулай үндэр ендэр дээрэһээ хэлэхыешье дуулахат. Европын шэнэ, томо гэгшын гүрэнэй үндэһэ һуури хэр зүбөөр табигдажа байнаб гээд һаналаараа хубаалдажа, арсалдажашье болохо юм бээз. Гэбэшье арад бүхэн өөһэдынгөө хуби заяае өөрөөл шиидхэхэ ёһотой. Бүхы үйлэ хэрэгүүдэй ямараар үргэлжэлүүлэгдэхыень урид тайлбарилхань хүндэ хүшэр. Гэбэшье Германиин гүрэнэй демократическа үндэһэ һуури дээрэ бэхижэхэ, эб найрамдал сахиха талаар хүн түрэлтэнэй урда уялгатай байһыень мэдэрхэ гээшэ мүнөөдэрэй шухала эрилтэ мүн.

Германиин гүрэнүүдэй нэгэдэлгэдэ хабаатай гүрэнүүдэй түлөөлэгшэд хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэжэ, тусхай документ баталагдаха юм. Байгша оной сентябриин 12-то Москвада тус документдэ гар табигдаха бээз гээд хүлеэгдэнэ. Энээндэ этигэжэ байһан тухайгаа ФРГ-гэй гадаадын хэрэгүүдэй министр Д. Геншер, Франциин—Р. Дюма гэгшэд мэдүүлһэн байна. Энэ мэдүүлгээ Кремльдэ СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министр Э. А. Шеварднадзетай уулзаһанайнгаа удаа тэдэнэр хээ юм. Хэрбээ документдэ га... даа һаань, байгша оной октяб... Нью-Йоркдо сугларха Европын ... ба харилсаануудай талаар зүбл... баадаһан 35 гүрэнэй гадаадын ... министрнүүд өөһэдынгөө дурад... оруулха юм.

Үнгэргэгдэһэн хөөрэлдөөнүүдэй ... рэгэй асуудалнууд тон ехэ һүү... юм. Тэдэнэй дүнгээр Германи ... гэшүүн байха, тиихэдээ зэбсэгтэ... дэйнгээ тооё үсөөрүүлхэ, хамта ... мянган сэрэгшэтэй байха гэжэ ... хэй. ФРГ-гэй хүтэлбэрилэгшэд не... дээрэһээ дайн дажар эхилхэгүй ... мэдүүлнэ.

Шэнэ гүрэнэй доторхи байд... хөөрэлдөөнүүд болоно. Хамта ... 79 миллион хүн зон ажаһууха ... болоно. Германи федеральна ... нуудһаа бүридэхэ юм. Тиимэһэ... ческэ, экономическа болон социал... далнууд хүрсаар табигдана. Хэр... тическэ талаар асуудалнуудай ... жэ байбашье, бусад асуудалнууд... хэхын тула хэдэн жэл хэрэгтэ... Ажалгүйшүүлэй тоо олошорно, ... ажаһуудалай хэмжээн доошолно... риин хэмжээн дээшэлнэ. Иимэ ... бүһалгаануудшье үзэгдэнэ.

Тиимэһээ шэнэ Германи хүшэ... асуудалнуудые шиидхэхэ болоно... рэг яажа шиидхэгдэнэб, тэрэнэ... Европын гэрые байгуулга мүн ... даха байна бшуу.

Василий ГОЛ...
ВИТАЛИЙ МЕНЬ...

ХҮН ба байгаали

Ан амитадые хамгаалха хэрэгтэй

Буряадай АССР-эй Байгаали хамгаалха гүрэнэй комитедэй коллеги республикын ан амитадые хамгаалха, тэдэниие олошоруулха тухай асуудал хаража үзэбэ. Тус суглаан дээрэ «Бурятпромохота» гэжэ үйлэдбэриин нэгэдэлэй генеральна директорэй орлогшо В. М. Носков, ан үсхэбэрилдэг ажахын трестын директор Г. Е. Курбетьев, республикын ангуушад болон загаһашадай бүлгэмэй түрүүлэгшын уялга дүүргэгшэ Г. И. Кучумов, «Бурятлесхоз» гэжэ үйлэдбэриин нэгэдэлэй генеральна директорэй орлогшо О. Л. Попов гэгшэд ан амитадые хамгаалха, олошоруулха, аршалан хамгаалха хүдэлмэриин зэргээр ябуулагдажа байһан тухай тоособо.

Ан амитадые хамгаалха асуудалнууд һанаһанда хүрэмөөр бэелүүлэгдэнэгүй гэжэ коллегиин гэшүүд тэмдэглэбэ. Гүрөөһэн, хойто зүгэй оро, хандагай, буга, шэлүүһэн, улаан үнэгэн болон бусадай тоо толгой, республикын олонхи районуудта хоморжонхой. Гүрэнэй заказнигууд зэрлиг амитадай тоо толгой олошоруулха уялгаяа тон муугаар дүүргэнэ. Олонхи ушарта агнуурин дүрим, саг болзор эбдэгдэнэ. Хулгайгаар агнуури хэгшэдэй нэтэрхэ ябадал олошороо гэжэ эндэ сугларагшад тэмдэглээ.

Илангаяа энэ талаар «Бурятпромохота» нэгэдэлэй үйлэдбэриин ажахы муугаар хүдэлнэ. Тус ажахын хүдэлмэрилэгшэд 1987 ондо 47 браконьерые бариһан аад, 1989 ондо оройдоол 9 хүниие элирүүлһэн байха юм. «Бурятлесхоз» үйлэдбэриин нэгэдэлэй ойн ажахы хамта дээрээ 2150 хүдэлмэрилэгшэдтэй юм. Эдэнэр һүүлэй гурбан жэл соо ори ганса браконьерые бараа!

Ан амитадые хамгаалха уялгадаа иимээр хандадаг хүдэлмэрилэгшэд захаһаа олон. Коллеги дээрэ «Бурятпромохота» үйлэдбэриин нэгэдэлэй туруута ангуудые олзоборилхо зүбшөөл яажа хубаарилдаг тухай асуудалаар шанга хөөрэлдөөн болоо. Юуб гэхэдэ, энэ нэгэдэлэй хүтэлбэрилэгшэд 1989—1990 онуудай туршада һайн дурааараа агнуури хэдэг зондо спортивна лицензинүүдые нэгэдэлэйнгээ түбэй кассаһаа худалдаа. Иимэрхүү аргаар лицензи хубаарилха гээшэ дүрим хэзагайруулга болоно.

Республикын Байгаали хамгаалха гүрэнэй комитедэй хүдэлмэришэд эдэ дутагдалнуудые жэлэй туршада олон удаа шалгалта хэжэ элирүүлээ гээд мэдээсэе.

Буряадай АССР-эй Байгаали хамгаалха гүрэнэй комитедэй коллеги бии байһан дутуу дунданууда саг дары усадхаха гэжэ агнууритай болон байгаалитай холбоотой ажахынуудые уялгалһан байна. Гадна ан амитадые хамгаалха, олошоруулха ба байгаали хамгаалха талаар хүдэлмэриеэ, хиналгаяа улам шангадхаха тухай тусхай тогтоол баталагдан абтаһан байна.

Б. РАЛЬДИН,
республикын Байгаали хамгаалха гүрэнэй комитедэй ан амитадые ба ургамал хамгаалха таһагые даагша.

ШҮЛЭГ ДУУНУУДАЙ КОНКУРС

Агын Буряадай автономито округой Могойтын районой «Победа» агрофирмын коллектив байгша оной ноябрь һарада 60 жэлэйнгээ ойн баярые тэмдэглэхэ юм. Энээнтэй дашарамдуулан «Победа» агрофирмын правлени, партбюро, профком болон Ага-Хангилай сельскэ Соведэй гүйсэдком түрэл нютагтаа зорюулагдаһан шүлэгэй, дуунай конкурс соносхобо.

Дуунай хүгжэмэй түлөө: нэгэдэхи шан — 300 түхэриг, хоёрдохи шан — 200 түхэриг, гурбадахи шан — 150 түхэриг.

Дуунай үгын түлөө нэгэдэхи шан — 200 түхэриг, хоёрдохи шан — 150 түхэриг, гурбадахи шан — 100 түхэриг.

Харагшадай һайшааһан дуунда 100 түхэриг шагнал үгтэхэ.

Конкурсын дуунуудые гүйсэдхэһэнэй түлөө нэгэдэхи шан — 100 түхэриг, хоёрдохи шан — 75 түхэриг, гурбадахи шан — 50 түхэриг.

Уран гоё шүлэгэй түлөө нэгэдэхи шан — 200 түхэриг, хоёрдохи шан — 150 түхэриг, гурбадахи шан — 100 түхэриг.

Манай соносхоһон конкурсдо эдэбхитэйгээр, олоор хабаадалсахыетнай уряалнабди. Байгша оной ноябриин 4 болотор шүлэгүүдээ, дуунуудаа иимэ адресаар эльгээхэдэ болоно:

674437. Шэтын область, Могойтын район, Ага-Хангил һуурин, «Победа» агрофирмын правлени, эмхидхэлэй комитет.

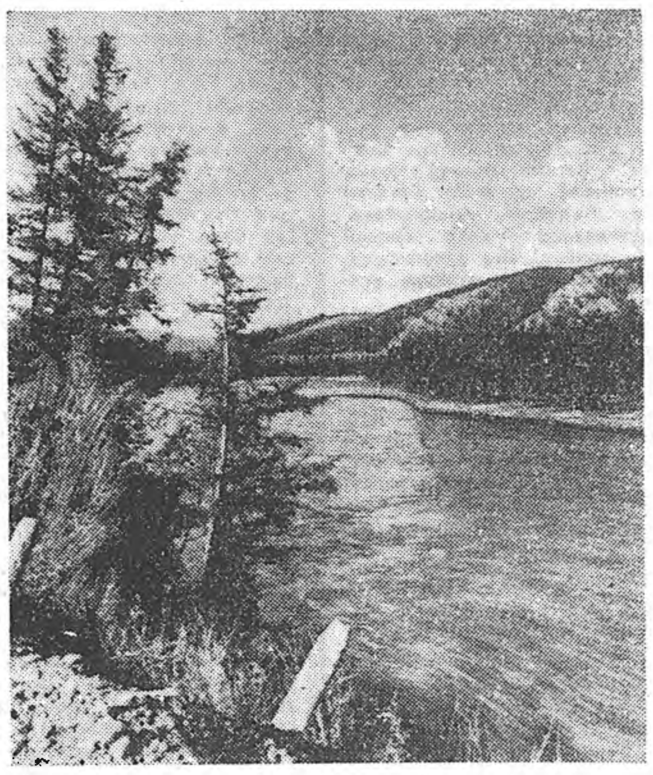

БУРЯАД ОРОН-90

ТҮРЭЛ ДАЙДА...

Ж. ХАЛБАЗЫКОВАЙ фото.

СПОРТЛОТО

«45-һаа 6-еҥь тааха» ба 36-һаа 5-еҥь тааха» «Спортлотогой» лотерейн 35-дахи тиражай дүнгүүд.

«45-һаа 6-еҥь тааха»: 3—бобслей, 8 — велоспорт трек, 18—хүнгэн атлетикэ, 33—футбол, 37—акробатика, 42—теннис.

«36-һаа 5-еҥь тааха: 3—бобслей, 9—велоспорт шоссе, 11—волейбол, 13—хадаһаа сэнаар һолжоролгын спорт, 14—академическэ һэлюурдэлгэ.

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номерто

«Россин Конституци: ерээдүй руу хараа шэглэл» гэһэн гаршаг доро Москвада сентябриин 1-дэ болоһон пресс-конференци тухай ТАСС-ай мэдээсэл толилогдобо.

«Байгал—Мичиган: эдэ нуурнуудые аршалан хамгаалая» гэһэн совет-американ түрүүшын фестиваль дүүрэбэ. Политическэ удха шанартай энэ үйлэ хэрэгэй дүнгүүд Буряадай оперо болон баледэй театр соо баяр ёһололой оршон байдалда согсологдобо. «Мичиганда уулзатараа» гэһэн гаршаг доро Г. Гыпыловэй репортаж номерой нэгэдэхи хуудаһанда үгтэбэ. СССР-эй, США-гай правительствануудта, арадуудта фестивальда хабаадагшадай хандалга мүн лэ эндэ бии. Улаан-Үдэдэ, Байгал далай дээрэ айлшалһан тухайгаа «Чикаго сан-таймс»» газетын ахалагша шүүмжэлэгшэ Гленна Сайс һанамжануудаа «...Энэрхы миһэрэл» гэһэн гаршаг доро толилуулба.

«Үгытэйдэ түймэр аюултай бэшэ» — Буряадай АССР-эй АПК-гай хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзуудай ЦК-гай техническэ инспектор Ю. Бартеневой статья иимэ гаршагтай.

Гэмтэ ябадалнуудые һэргылхэ тухай материалнуудай суглуулбари, соёлой һонин, ажалшадай бэшэгүүд газетын энэ номерто үгтөө.

Кино, театрнууд

Бурятский драматический театр им. Х. Намсараева.
Гастроли Томского театра юного зрителя. Красная шапочка— в 10, 14.

Русский драмтеатр
Гастроли Томского театра юного зрителя. Про Иванушку-дурачка—в 10, 14.

«Дружба»
Мультфильмы — в 9-40, На тропе войны — в 11-10, 13, 15, 17, 19, 21.

«Родина»
Ко мне, Мухтар!—в 10, 16, Золотой поезд (22 серии) — в 11-20, 18-10, Мужчины-проказники — в 14, 21.

«Прогресс»
Красный зал — Ра... серии) — в 10, 12-... 10, 20-50. Зелен... кон — в 9-30, 11-50, ... 18-50, 21-10.

«Октябрь»
Улыбка солнца—... пе войны — в 11-... 14-40, 16-20, 18 ... 40.

«Восток»
До первой кро... Друг моей подру... 21.

«Байкал»
Большой — в 18-...

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.30—Свердловскдо гэр байрын талаар тохёолдоһон хүшэр хүндэ байдал тухай баримтата фильм. 10.00—«һайхан аялганууд». И. Штраус. 10.45—«Майский снег»—уран һайханай фильм. 11.55—Хүгжэмтэ дамжуулга. 12.20—Хүүгэдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. 13.20 Мэдээсэлнүүд, соносхолнууд. 13.30—Время. 14.10—«Возьми меня с собой»—уран һайханай фильм. 15.25—Баримтата фильм. 17.15—«Туһаламжа эринэм»... 18.15—«Амар сайн, хүгжэм!» 18.55—«Объектив». 19.30—Время. 20.00—Политическэ темэдэ хөөрэлдөөн. 20.30—«Голубой фин»—уран һайханай фильм. (Австрали). 22.00—Время. 22.30—Шухала асуудалаар хөөрэлдөөн. 22.40—«Весы правосудия»—3 серитэй уран һайханай фильм. 1-дэхи сери. «Будни полицейского» (Австрали). 00.05—Литературно-уран һайханай «Үгэ» программын хабсаргалта. 00.45—Шэнэ һонин.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. 9.15, 10.25—Эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 9.35, 10.45—Оршон тойронхи дэлхэймнай. 9.55, 11.05—Француз хэлэн. 11.35, 12.35—Биологи. 6-дахи класс. 12.05—«Виктор Васнецов. Воспоминания»—баримтата фильм. 13.05—Ритмическэ гимнастика. 13.35—«Светлые ожидания»—А. Купринай рассказуудаар зүжэг. 14.55—РСФСР-эй Компартиие эмхидхэн байгуулгын съездын хоёрдохи шатын нээлтэ. УЛААН-ҮДЭ. 18.25—Байгал. 18.40—Баримтата фильм. 19.30—Байгал (буряадаар). 19... үмэнэхи газар д... «Эхэ нютаг». 20.5... нууд. МОСКВА. 2... лан нойрсогты. 21.15—Л. Кондыре... дээрэ найруулагд... 21.35—Подольскдо... гын-спортивна ... 22.00—РСФСР-эй ... ведэй сессиин дн... «Гидон Кремер Ра... цертын һүүлээр ... рэлдөөн».

Редакто...
Р. Б. ГАР...

ФУТБОЛОЙ ҺОНИН

СССР-эй «А» классай хоёрдохи бүлэгтэ наададаг футболистнуудай ээлжээтэ уулзалганууд үнгэргэгдэнэ. Манай зонын Урда Сахалинай «Сахалин» команда уулзалгануудые эрхим һайнаар үнгэргэжэ ябана. Эдэнэр 26 очкотой, мүрысөөнэй таблицада түрүү һуури эзэлнэ. Удаадахи гурбан һууринда Петропавловск-Камчатскын «Вулкан», Шэтын «Локомотив», Владивостогой «Луч» командანууд гаранхай.

Манай «Сэлэнгэ» командын футболистнууд мүнөөдөө 11 очкотой, арбан хоёрдохи һуури эзэлнэ.

«Сэлэнгын» футболистнууд ээлжээтэ уулзалгаяа сентябриин 6-да үнгэргэхэ гэжэ «Ангара» командатай наадахаяа Ангарск ошонхой. Сентябриин 10-да стадион дээрээ Красноярскын «Автомобилист» командатай наадаха юм.

* * *

Футболоор республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө үнгэргэгдэжэ байгаа уулзалгануудта хабаадаһан 17 командын дундаһаа Загарайн районой «Звезда» эрхимлэнэ. Эдэнэр дүн хамта 11 очкотой болонхой. «Бурятмебель» нэгэдэлэй, Шулуутайн «Спартак», ЛВРЗ-гэй спортын клубай командануд удаадахи һууринуудые эзэлнэ.

Ээлжээтэ нааданда, ЛВРЗ-гэй футболистнууд «Бурятмебелиин» командые 6:1, Загарайн «Звезда» «Спартак» командые 5:3 гэһэн тоотойгоор илаба.

НАШ АДРЕС:
670000, УЛАН-УДЭ
ул. Каландаришвили, 23

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора —2-68-08, зам. редактора —2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат —2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды —2-60-91, 2-56-23, промышленности и строительства —2-61-35, агропромышленный —2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта —2-69-58; культуры и школ —2-60-21, 2-57-63; информации —2-34-05; переводов —2-54-93; писем и селькоров — 2-67-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин —91-1-44, г. Северобайкальск — 35-73, п. Хоринск—55-6-90, г. Закаменск—31 61, п Кырен—91-9-79, п. Агинское 3-40-69 Директор издательства—2-37-32, бухгалтерия— 2-33-77, вахта —2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской АССР. Директор 2-40-45
Заказ № 202.